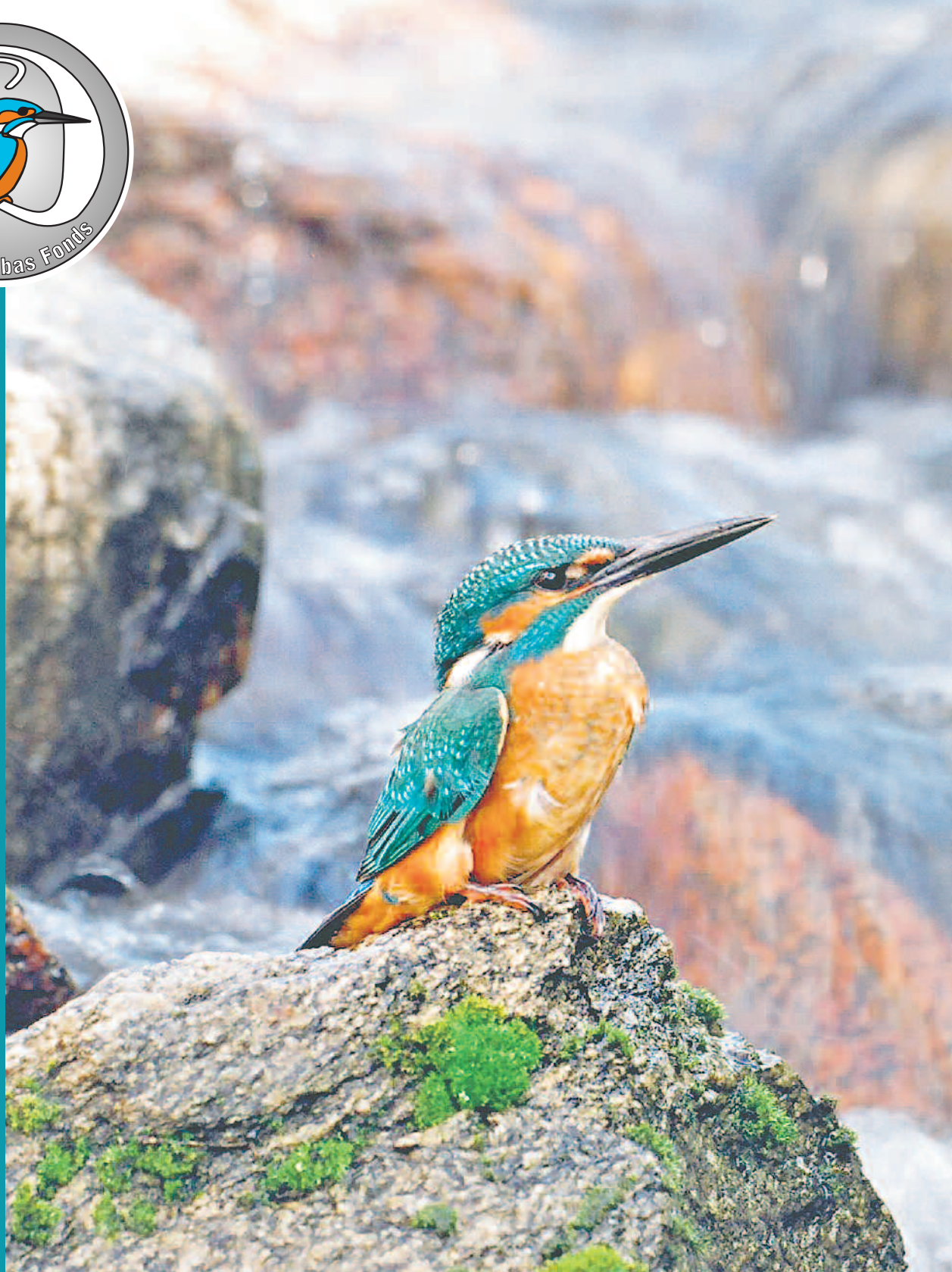
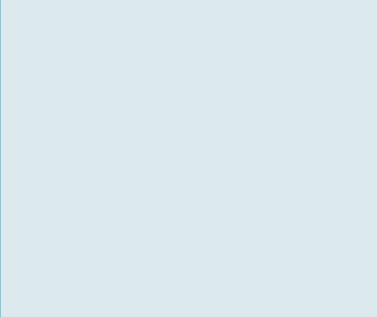
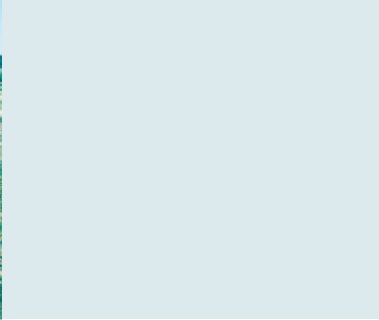

Latvijas Dabas fonda

2005. gada darbības pārskats

Satura rādītājs

levads	3
Purva biotopu aizsardzības plāna īstenošana Latvijā	4
Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Cenas tīrelis”	4
Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Stiklu purvi”	5
Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Klāņu purvs”	5
Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Vesetas palienes purvs”	6
Palieņu pļavu atjaunošana Eiropas Savienības sugām un biotopiem	6
Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Burtnieku ezera pļavas”	7
Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Kalnciema pļavas”	7
Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Mugurves pļavas”	8
Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Sitas un Pededzes paliene”	8
Dabas aizsardzības plāna izstrāde ZBR dabas lieguma zonai “Vidusburtnieks”	9
Ziemeļgaujas ielejas aizsardzība un apsaimniekošana	9
Jaunu bioloģiski vērtīgo zālāju noteikšana	10
Natura 2000 izmaksu aprēķinu aktualizācija	10
Ziemeļu upespērlenes aizsardzības programma	11
Dabas vērtību izpēte Lielvārdes lidlaukā	11
Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Ābeļi”	12
Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas parkam “Čūžu purvs”	12
Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Nicas īvju audze”	13
Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Pļieņciema kāpa”	13
Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Posolnīca”	14
Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Rucavas īvju audze”	14
Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Stompaku purvi”	15
Pļavu un lauksaimniecības zemju sugu un biotopu monitorings	15
Piekrastes biotopu un sugu monitorings	16
Purva biotopu un sugu monitorings	16

Latvijas Dabas fonda atbalstītie pasākumi

Pateicoties Glenn Frank Woo ziedojumam, Latvijas Dabas fonds finansiāli atbalstīja 16. Baltijas Mikologu un lihenologu simpozija norisi Cēsis, no 2005. gada 21. līdz 25. septembrim. Pasākumu rīkoja Latvijas Mikologu biedrība.

Latvijas Dabas fonda iesaistījās 6. Baltijas terioloģijas konferences rīkošanā. Tā notika no 2005. gada 11. līdz 15. novembrim Valkas rajona Ēveles pagasta z/s "Ķempēni". Tajā tikās teriologi – savvaļas zīdītājdzīvnieku pētnieki – no Baltijas valstīm, kā arī Austrijas, Čehijas, Dānijas, Krievijas, Nīderlandes, Polijas, Somijas un Zviedrijas. Pavisam konferencē piedalījās apmēram 90 zvēru pētnieki, kas nolasīja 29 referātus un izstādīja tikpat informatīvos standus. Vairāk nekā puse ziņojumu bija veltīta meža un medību faunai. Pēc kopīgajām sēdēm vakaros notika arī darbs grupās, kur apsprieda tādus interesantus jautājumus, kā Eiropas ūdeles, lidvāveres, lielo plēsēju un citu apdraudētu vai mazāk pazīstamu zīdītājdzīvnieku aizsardzība. Konferenci rīkoja Latvijas Terioloģijas biedrība, Valsts meža dienests un Latvijas Dabas fonds, izmantojot Medību saimniecības attīstības fonda un Vides aizsardzības fonda finansējumu.

Mūsu projektus finansiāli atbalsta

AIZSARDZĪBAS MINISTRIJA

levads

Dažās atjaunotajās paliņu plāvās ķikūtiem sācis kļāties labāk, varenie ozoli Ziemeļgaujas krastos kuplo atbrīvoti no krūmiem, un Cenas tīrelim radusies cerība atgūties pēc savulaik postošās meliorācijas. Taču tā ir tikai neliela daļiņa no veicamajiem darbiem, lai Latvijas dabas daudzveidība nebūtu apdraudēta un saglabātos paaudzēm ilgi. Sabiedrības primārās intereses valsts ekonomiskās izaugsmes laikā saistītas ar savas labklājības vairošanu. Diemžēl tas bieži tiek panākts uz nesaudzīgas dabas resursu izmantošanas rēķina. Jāatzīst gan, ka tas ir ļoti tuvredzīgi. Jau pēc zināma labklājības līmeņa sasniegšanas attopamies un esam gatavi ziedot līdzekļus savas apkārtējās vides kvalitātes paaugstināšanai. Taču radīt no jauna ir daudz grūtāk, dārgāk un laikietilpīgāk, nekā nesaudzīgi un ātri sabojāt jau simtiem gadu pastāvošu ekosistēmu.

2005. gads Latvijas Dabas fondā pagāja piecpadsmit gadu jubilejas zīmē. Šo notikumu zīmīgāku padarīja iekārtošanās jaunajās telpās Rīgā, Raiņa bulvārī 31. Tas lielā mērā bijis iespējams Latvijas Dabas fonda izaugsmes un projektu kapacitātes dēļ. Patlaban pilnā sparā tiek īstenoti trīs vērienīgi Eiropas Savienības LIFE-Daba programmas finansēti projekti. Eksperti aktīvi darbojas vairākos citos Latvijas Dabas fonda realizētos projektos, kuru skaits pārsniedz 25. Pagājušā gada nogalē Latvijas Dabas fonda kopsapulce vienbalsīgi pieņēma lēmumu pārveidot sabiedrisko organizāciju "Latvijas Dabas fonds" par nodibinājumu. Tas paver jaunas iespējas, lai turpmāk vēl labāk spētu īstenot Latvijas Dabas fonda mērķus un piesaistīt ziedojumus dabas aizsardzības projektu realizēšanai.

Galvenā Latvijas Dabas fonda prioritāte arī turpmāk būs dabas aizsardzība un dabas daudzveidības saglabāšana Latvijā. Tiks veikti pētījumi un dabas aizsardzības plānošana plašāku ekosistēmu līmenī, kā arī īstenota reālu dabas aizsardzības pasākumu ieviešana. Svarīga ir sabiedrības izglītošana, veicinot izpratni par Latvijas dabas vērtību saglabāšanas nozīmi, kas tiks vēl vairāk akcentēta 2006. gadā. Sekojiet Latvijas Dabas fondā notiekošajām aktualitātēm mājas lapā www.ldf.lv.

Māris Kreilis, LDF valde

Foto: Māra Pakalne

Foto: Valda Baroniņa

4

Purva biotopu aizsardzības plāna īstenošana Latvijā

Norises laiks: 2004. gada septembris – 2008. gada decembris

Sadarbības partneri: Rīgas Meža aģentūra, Dabas aizsardzības pārvalde, AS “Latvijas valsts meži”, Meža pētīšanas stacija, Mārupes pagasta padome, Babītes pagasta padome, Valsts Vides dienesta Ventpsils reģionālā vides pārvalde, Olaines Vēstures un mākslas muzejs, Usmas pagasta padome, Puzes pagasta padome, Aiviekstes pagasta padome, Kalsnavas pagasta padome, Vietalvas pagasta padome, Latvijas valsts mežzinātnes institūts “Silava”, AS “Olaines kūdra”, Popes pagasta padome

Finansētājs: Eiropas Komisijas LIFE – Daba programma

Projekta norises vieta: četri dabas liegumi – Cenas tīrelis, Stiklu purvi, Klāņu purvs, Vesetas palienes purvs. Projekta vietu kopējā platība sasniedz 10808 ha.

Projekta vadītāja: Dr. biol. Māra Pakalne

2005. gadā strādāts pie šādiem projekta pasākumiem:

- pabeigts dabas aizsardzības plāns un individuālie aizsardzības un apsaimniekošanas noteikumi Cenas tīrelim un Vesetas palienes purvam. Noslēguma posmā ir Stiklu purvu un Klāņu purva dabas aizsardzības plāna un individuālo aizsardzības un apsaimniekošanas noteikumu izstrāde. Projekta vietās pie dabas aizsardzības plāniem strādāja 18 eksperti, veicot floras, faunas, biotopu, hidroloģisko, ģeoloģisko un paleoveģētācijas izpēti;
- Stiklu purvos pētītas medņa riestu vietas, plānota meža apsaimniekošana to saglabāšanai;
- Cenas tīrelī, Vasenieku purvā un Klāņu purvā veikta hidroloģiskā izpēte un izstrādāti trīs tehniskie projekti aizsprostu būvei uz meliorācijas grāvjiem;
- projekta vietās ierikoti 130 monitoringa parauglaukumi biotopu apsaimniekošanas efektivitātes novērtēšanai, kā arī 120 hidroloģisko novērojumu punkti (gruntsūdens akas) ūdens līmeņa mērījumiem purva ietekmētajās un degradētajās daļās. Ierikoti salīdzinošie parauglaukumi purva biotopu monitoringam un hidroloģiskā režīma novērošanas vietas purvu dabiskajā daļā;
- projekta gaitā organizēti trīs semināri, vairākas dabas aizsardzības plānu uzraudzības grupu sanāksmes un publiskās apspriešanas, kuru laikā apspriesti projekta teritoriju apsaimniekošanas pasākumi;
- izdots projekta informatīvais buklets (latviešu un angļu valodā) un plakāts par purviem;
- iesākta filmas uzņemšana par projekta vietām, projektu, aizsardzības un apsaimniekošanas pasākumiem, sagatavots 18 minūšu TV sižets par Cenas tīreli;
- projekta aktualitātes ir atspoguļotas Latvijas Dabas fonda mājas lapā. Gada laikā ir bijušas vairāk nekā 20 publikācijas Latvijas avīzēs, informācija par projektu atspoguļota divos TV sižetos;
- 2005. gada augustā LIFE Co-op projekta ietvaros noorganizēts starptautisks seminārs un ekskursija uz Cenas tīreli, kurā piedalījās vairāk kā 70 eksperti no 13 Eiropas valstīm. Ekskursijas sagatavošanā un vadīšanā piedalījās projekta eksperti.

Lai veiksmīgi īstenotu projektu, bijusi sadarbība ar projekta partneriem gan semināru organizēšanā, gan arī apsaimniekošanas pasākumu plānošanā.

Māra Pakalne, Ilze Salna

Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Cenas tīrelis”

2005. gadā LIFE – Daba projekta “Purva biotopu aizsardzības plāna īstenošana Latvijā” (LIFE 04NAT/LV/000196) ietvaros dabas liegumam “Cenas tīrelis” izstrādāts dabas aizsardzības plāns. Tas paredzēts 15 gadu periodam.

Dabas aizsardzības plāna izstrādi vadītāja Inese Silamiķele. Taja piedalījās 10 eksperti, pētot gan Cenas tīrelja dabas lieguma floru, faunu un biotopus, gan tā hidroloģiju un paleoveģētāciju. Rezultātā izstrādāti dabas aizsardzības plāna pasākumi un individuālie aizsardzības un apsaimniekošanas noteikumi.

Dabas liegums “Cenas tīrelis” 2133 ha platībā dibināts 1999. gadā, ņemot vērā purvu apdzīvojošo putnu sugu un individuālo lielo skaitu, floras īpatnības un neskartu tipisku augsto un pārejas purvu biotopu esamību.

Lielāko daļu purva platības veido Eiropas nozīmes īpaši aizsargājami biotopi – neskarts augstais purvs, pārejas purvi un slišķīgs. Cenas tīrelja florā konstatētas četras Latvijā īpaši aizsargājamas ziedaugu sugas, no kurām nozīmīgākās ir pundurbērzs *Betula nana*, ciņu mazmeldrs *Trichophorum cespitosum*, kā arī divas sūnu sugas – sfagnu somenīte *Calyptogeia sfgnicola* un kailā apaļlapde *Odontoschisma denuatum* – un viena sēņu suga – purva sviestbeka *Suillus flavus*. Cenas tīrelja unikalitāti vairo arī fakts, ka šai teritorijā vienviet sastopami gan austrumu tipa purva biotopi ar ārkausa kasandru *Chamaedaphne calyculata*, gan rietumu tipa purva veģētācija ar ciņu mazmeldru *Trichophorum cespitosum*.

Cenas tīrelja faunas pētījumu rezultātā konstatētas 19 Latvijā un Eiropā īpaši aizsargājamas putnu sugas, 5 Eiropas Padomes Biotopu Direktīvas ziditājdzīvnieku sugas un 1 bezmugurkaulnieka suga. Cenas tīrelis ar pieguļošajiem mežiem ir atzīts par putniem starptautiski nozīmīgu vietu (diagnosticējošās sugas ir sējas zoss *Anser fabalis*, dzērve *Grus grus*, purva tilbite *Tringa glareola*).

Vismaz astoņas no putnu sugām ligzdo tikai purvos (vai arī purvos ligzdo lielākā populācijas daļa). Purva lāmu labirinti nodrošina labus barošanās apstākļus ūdensputniem, kā arī labas atpūtas un ligzdošanas iespējas uz salīnām. Dabas lieguma purva biotopi ir viena no labākajām dzīvju ligzdošanas vietām ar vienu no lielākajiem šīs sugas ligzdošanas blīvumiem Latvijā.

Dabas aizsardzības plānā kā teritorijas ilgtermiņa apsaimniekošanas mērķi minēta bioloģiski un ainaviski vērtīgu dabisko biotopu netraucētas attīstības nodrošināšana, saglabājot mitrāju kompleksu kā putniem nozīmīgu vietu, meliorācijas grāvju izraisītās purva biotopu degradācijas novēršana, dabas aizsardzības un sociāli ekonomisko interešu saskaņošana ar teritorijas turpmākās attīstības iespējām.

Galvenie dabas aizsardzības plānā noteiktie apsaimniekošanas pasākumi ir dabisko dzīvotņu saglabāšana Cenas purva biotopu kompleksā, negatīvās susināšanas ietekmes apturēšana, tālākas purva biotopu degradācijas novēršana, purva biotopu un hidroloģiskais monitorings, medību aizliegumu un sezonas lieguma noteikšana pārejas purva daļā ligzdojošo un caurceļojošo putnu saudzēšanai, purva laipas un skatu torņa izbūvēšana, dabas lieguma juridiskā statusa nostiprināšana. Ir ierosinājums palielināt dabas lieguma platību par apmēram 350 ha, saskaņojot robežu ar putniem starptautiski nozīmīgās teritorijas robežu.

Inese Silamiķele

Foto: Aivars Petriņš

Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Stiklu purvi”

Dabas aizsardzības plāns dabas liegumam “Stiklu purvi” izstrādāts LIFE – Daba projekta “Purva biotopu aizsardzības plāna īstenošana Latvijā” (LIFE 04NAT/LV/000196) ietvaros.

Stiklu purvi ir aizsargājama teritorija kopš 1977. gada, kad liegumā ietilpa tikai Stiklu Dižpurvs un Vasenieku purvs un dabas lieguma platība bija 1720 ha. Kopš 1999. gada dabas liegums ievērojami paplašināts, tā platība tagad ir 6636 ha. Teritorija ietver piecus purvus – Vasenieku purvu, Pumpuru purvu, Stiklu Dižpurvu, Vanagu purvu un Zvaguļu purvu – un plašus mežu masīvus, kā arī septiņus ezerus. Tas ir plašākais augsto purvu kompleks Rietumlatvijā.

Darbs pie dabas lieguma “Stiklu purvi” dabas aizsardzības plāna sagatavošanas uzsākts 2005. gada februārī. Dabas aizsardzības plānu vadīja Ilze Rēriha. Tā izstrādē piedalījās 12 eksperti, pētot gan Stiklu purvu dabas lieguma floru, faunu, purva, meža un ezera biotopus, gan arī hidroloģiju un paleoveģetāciju. Rezultātā izstrādāti dabas aizsardzības pasākumi un individuālie aizsardzības un apsaimniekošanas noteikumi.

Ekspertu darba rezultātā konstatēti astoņi Eiropas nozīmes aizsargājami biotopi un divi Latvijas nozīmes īpaši aizsargājami biotopi, to kopplatība aizņem 44% no dabas lieguma teritorijas. Dabas liegumā sastopami seši dabisku meža biotopi, konstatētas īpaši aizsargājamas sugas: 24 sūnaugu, 28 ziedaugu, 2 gliemju, 17 kukaiņu, 29 putnu un 8 ziditājdzīvnieku sugas.

Stiklu purvu dabas lieguma nozīmīgāko daļu aizņem augstā purva biotopi, tomēr te sastopami arī boreālie meži, melnalkšņu staignāji, purvainie meži. Stiklu purvos konstatētas aizsargājamo augu sugas, piemēram, Lindberga sfagns *Sphagnum lindbergii*, ciņu mazmeldrs *Trichophorum cespitosum*.

Viens no nozīmīgākajiem Stiklu purvu dabas lieguma pieciem augstajiem purviem ir Vasenieku purvs, kur plānoti lielākie purvu apsaimniekošanas pasākumi, kas ietver susināšanas negatīvās ietekmes novēršanu. Vasenieku purvu būtiski ir skārusi gan meliorācija, gan arī agrāk plānotā kūdras ieguve. Te ir sastopami gan degradēti augstā purva biotopi, gan arī neskarts augstais purvs ar purva lāmām un ciņu grēdām. Šeit ietilpa purva laipa un skatu tornis, kuri apmeklētājiem dos iespēju salīdzināt dabiskus un degradētos purva biotopus.

Lai saglabātu dabas liegumā esošās dabas vērtības un regulētu pieļaujamās darbības lieguma teritorijā, dabas aizsardzības plāns paredz dabas liegumu iedalīt četrās funkcionālajās zonās: neitrālā zona, dabas parka zona, dabas lieguma zona un regulējamā režīma zona.

Stiklu purvu dabas aizsardzības plāns nosaka teritorijas apsaimniekošanas ilgtermiņa mērķi, kas paredz sugu un biotopu ilglaicīgu aizsardzību, vienota mitrāju kompleksa saglabāšanu ar purva, ezera un slapjā meža biotopiem un teritorijā tipisko Piejūras zemienes un Ziemeļkurzemes veģetāciju kā dzīvotni ziditāju, putnu un bezmugurkaulnieku sugām, kā arī meliorācijas radītās negatīvās ietekmes apturēšanu Vasenieku purvā.

Atbilstoši izvirzītajiem īstermiņa mērķiem dabas aizsardzības plāns paredz 33 apsaimniekošanas pasākumus. Galvenie no tiem saistīti ar meliorācijas ietekmes novēršanu, purvu hidroloģisko izpēti, biotopu un hidroloģisko monitoringu. Sugu un biotopu saglabāšanas nozīmīgākie pasākumi ir mežsaimniecības darbības ierobežošana, pļavu pļaušana, medņu riestu kopšana u.c. Dabas aizsardzības plāns izstrādāts 12 gadiem.

Ilze Rēriha

Foto: Valda Baroniņa

Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Klāņu purvs”

Dabas aizsardzības plāns dabas liegumam “Klāņu purvs” izstrādāts LIFE – Daba projekta “Purva biotopu aizsardzības plāna īstenošana Latvijā” (LIFE 04NAT/LV/000196) ietvaros. Dabas liegums “Klāņu purvs” dibināts 1977. gadā kā purvu liegums. Pēc vairākkārtējas paplašināšanas lieguma kopējā platība pašlaik ir 1615 ha.

Dabas aizsardzības plānu vadīja Valda Baroniņa. Tā izstrādē piedalījās 12 eksperti, pētot gan Klāņu purva dabas lieguma floru, faunu, purva, meža un ezera biotopus, gan arī hidroloģiju un paleoveģetāciju. Rezultātā 2005. gadā izstrādāti dabas aizsardzības pasākumi un individuālie aizsardzības un apsaimniekošanas noteikumi.

Dabas aizsardzības plāna izstrādes gaitā dabas lieguma teritorijā konstatēti 9 Eiropas nozīmes un 10 Latvijas īpaši aizsargājami biotopi un vairāk nekā 20 Putnu direktīvā iekļautās putnu sugas. Klāņezers, kuru ietver Klāņu un Pūņu purvs, ir vairāku īpaši aizsargājamo biotopu komplekss. Šeši no Latvijas aizsargajamiem biotopiem saistīti ar ezeru, te konstatēta arī vienīgā vieta Latvijā īpaši aizsargājamam biotopam “Piejūras ezeri un to piekrastes ar daudzstublāju pameldra, brūnganā baltmeldra un parastās purvmirtes audzēm”, kā arī viena no divām vietām Kurzemē biotopam “Mikstūdens ezeri ar ezereņu, lobēliju un krasteņu audzēm”. No Eiropas aizsargajamiem biotopiem nozīmīgākie ir trīs prioritāras nozīmes biotopi – neskarts augstais purvs, melnalkšņu staignāji un purvainais mežs. Visi šie biotopi ir dzīvotnes daudzām Latvijai tipiskām, kā arī 80 īpaši aizsargajamām augu un dzīvnieku sugām. Pie teritorijas sugu lielākajām vērtībām pieskaitāma dzeltenā dzegužkurpīte *Cyripedium calceolus*, brūnganais baltmeldrs *Rhynchospora fusca*, daudzstublāju pameldrs *Eleocharis multicaulis*, skabiozu pļavraibenis *Euphydras aurinia* un Latvijai jauna sparu suga *Orchetum brunneum*.

Dabas aizsardzības plāns nosaka teritorijas saglabāšanas ilgtermiņa mērķi – saglabāt lieguma daudzveidīgās bioloģiskās vērtības, nodrošinot labvēlīgus apstākļus reto un tipisko biotopu un sugu ilglaicīgai pastāvēšanai un attīstībai, novērst purva biotopu tālāku degradēšanu, apturēt negatīvo susināšanas ietekmi, kā arī sabalansēt teritorijas dabas aizsardzības un ekonomiskās intereses.

Dabas aizsardzības plānā paredzēti 35 apsaimniekošanas pasākumi, no kuriem galvenie ir vairāk nekā 30 aizsprostu būvniecība uz meliorācijas grāvjiem purvā, vairāki pasākumi bioloģiski vērtīgo meža biotopu labvēlīga aizsardzības statusa saglabāšanai (neiejaukšanās, ierobežota mežu apsaimniekošana), īpaši apsaimniekošanas pasākumi vairāku retu sugu saglabāšanai (mednis, dzeltenā dzegužkurpīte, skabiozu pļavraibenis). Paredzēts veikt atsevišķu sugu, biotopu, kā arī apsaimniekošanas pasākumu efektivitātes un hidroloģisko monitoringu. Īpaša uzmanība tiks veltīta Klāņezera kā retu biotopu un sugu koncentrācijas vietai, sekojot ezera ūdens kvalitātes izmaiņām, ezera vispārējam un reto biotopu stāvoklim, reto sugu izplatībai ezerā. Lai nepazeminātu pašreizējo ezera līmeni, nav pieļaujama Klāņu–Būšnieku kanāla tīrīšana, padziļināšana vai atjaunošana.

Pie plānotajiem informatīvajiem pasākumiem minami informācijas stendi, buklets, informācijas zīmju uzstādīšana.

Liegumā ieteiktas trīs funkcionālās zonas – regulējamā režīma zona, dabas lieguma zona un dabas parka zona. Tāpat nepieciešami zināmi medību ierobežojumi (putni, bebrs, vilks, lūsis) un medijamo dzīvnieku piebarošanas aizliegums.

Plāns izstrādāts 10 gadu periodam.

Valda Baroniņa

Foto: Baiba Bamber

Foto: Ainārs Auniņš

Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Vesetas palienes purvs”

Dabas aizsardzības plāns dabas liegumam “Vesetas palienes purvs” izstrādāts LIFE – Daba projekta “Purva biotopu aizsardzības plāna īstenošana Latvijā” (LIFE 04NAT/LV/000196) ietvaros, kuru ar 2006. gada 16. janvāra lēmumu Nr.16. apstiprinājis Latvijas Republikas vides ministrs R.Vejonis.

Dabas aizsardzības plānu vadīja Dr.biol. Baiba Bamber, tā izstrādē piedalījās astoņi eksperti, veicot purva, meža un Vesetas palienes biotopu izpēti un kartēšanu.

Dabas liegums “Vesetas palienes purvs” izveidots 1999. gadā, lai nodrošinātu vienota mitrāju kompleksa – pārejas purvu, slāpjo mežu un palieņu pļavu saglabāšanu. Tā pašreizējā platība ir 427 ha.

Projekta ekspertu darba rezultātā dabas lieguma teritorijā konstatēti 8 Eiropas nozīmes un 3 Latvijas nozīmes īpaši aizsargājami biotopi, kā arī 3 dabiskie meža biotopi, kas kopā aizņem 26,3% no lieguma teritorijas un nodrošina dzīvotnes 18 aizsargājamo ziedaugu, 10 sūnu, 13 putnu, 10 zīdītājdzīvnieku, vienas abinieku un 13 bezmugurkaulnieku īpaši aizsargājamo sugu pastāvēšanai.

Vesetas palienes dabas liegumā konstatēti Latvijā un Eiropā īpaši aizsargājami biotopi – upju straujtecēs, eitrofas augsto lakstaugu audzes, upju palieņu pļavas, pārejas purvi un sliksņas, minerālvielām bagāti avoti un avotu purvi, boreālie meži, melnalkšņu staignāji un purvaini meži. Īpaši vērtīgi ir augu sugām bagātie pārejas purvi, kur nelielā platībā sastopama liela orhideju (t.sk. trejdaivu koraļlsakne *Corallorhiza trifida*, odu gimnādēnija *Gymnadenia conopsea*, Rusova dzegužpirkstīte *Dactylorhiza russowii* u.c.) un sūnu sugu daudzveidība, kā arī liela un vitāla Eiropā un Latvijā aizsargājamas augu sugas dzeltenās akmeņlauzītes *Saxifraga hirculus* populācija – lielākā zināmā atradne Latvijā. 2005. gadā dabas lieguma teritorijā konstatēta otra atradne Latvijā ļoti retajam un aizsargājamajam priežu dižkoksgrauzim *Prionus coriarius*.

Dabas lieguma apsaimniekošanas ilgtermiņa mērķis ir saglabāt vienotu mitrāju kompleksu – purvus, pļavas un mežus – ar daudzveidīgu floru un veģētāciju kā dzīvotni putnu, zīdītāju un bezmugurkaulnieku sugām.

Galvenie īstermiņa mērķi ir saglabāt bioloģiski daudzveidīgus pārejas purvus un retos augus tajos (t.sk. dzeltenās akmeņlauzītes atradni), saglabāt dabiskos meža biotopus (t.sk. saproksilofāgo kukaiņu aizsardzībai), atjaunot un uzturēt palienes pļavas pie Vesetas vecupes (putnu barošanās un ligzdošanas vietas un Eiropas nozīmes aizsargājamās tauriņu sugas zirgskābeņu zīlenīša *Lycaena dispar* dzīvotni).

Galvenie plānotie apsaimniekošanas pasākumi ir palieņu pļavu apsaimniekošana, purvu veģētācijas, reto augu populāciju un hidroloģiskais monitorings. Pārējie apsaimniekošanas mērķi saistīti ar tūrisma un rekreācijas infrastruktūras attīstību, lieguma administratīvās struktūras sakārtošanu, sabiedrības informēšanu un izglītošanu – lai paaugstinātu teritorijas informatīvo vērtību, tiks uzstādītas informācijas zīmes.

Dabas aizsardzības plāns izstrādāts laika posmā no 2005. gada līdz 2015. gadam.

Baiba Bamber

Palieņu pļavu atjaunošana Eiropas Savienības sugām un biotopiem

Norises laiks: 2004. gada oktobris – 2008. gada jūnijs

Sadarbības partneri: Dabas aizsardzības pārvalde, Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāts, Latvijas Ornitoloģijas biedrība, 22 pašvaldības – Alsungas, Ances, Burtnieku, Dunalkas, Dundagas, Durbes, Dvietes, Ērgemes, Ilūkstes, Jelgavas, Jeru, Kalnciema, Litenes, Livbērzes, Rugāju, Sedas, Sēļu, Stradu, Valgundes, Valkas, Vecates, Vilpulkas

Finansētāji: Eiropas Komisijas LIFE – Daba programma, Apvienoto Nāciju Organizācijas Attīstības programma, Pasaules Vides fonds, Latvijas Vides aizsardzības fonds

Norises vietas: 16 īpaši aizsargājamas dabas teritorijas un Natura 2000 vietas visā Latvijā: Sitas un Pededzes paliene, Mugurves pļavas, Pededzes lejtece, Dvietes paliene, Burgas pļavas, Sedas purvs, Vidusburtnieks (2 teritorijas), Rūjas paliene, Burtnieku ezera pļavas, Lielupes palienes pļavas, Svētes paliene, Kalnciema pļavas, Raķupes ieleja, Durbes ezera pļavas un Užavas augštece

Projekta vadītāja: Inga Račinska

Projekta mērķi

- Bioloģiski vissvarīgāko un pašlaik aizaugošo palieņu pļavu atjaunošana.
- Ilgtspējīga palieņu pļavu apsaimniekošanas nodrošināšana, saglabājot apdraudētajām sugām piemērotus biotopus.

Projekta uzdevumi

- Atjaunot palieņu pļavas lielākajā daļā aizaugošu teritoriju. Izmantojamās metodes ir krūmu novākšana, krūmu sakņu sistēmas izpostīšana, kontrolēta dedzināšana, pirmreizējā pļaušana, eksperimentāla ganišana.
- Sagatavot vai atjaunot izvēlēto teritoriju dabas aizsardzības plānus. Plānu izstrādē veicināt vietējo iedzīvotāju aktīvu līdzdalību, organizēt sabiedriskās apspriešanas un izvērtēt esošo bioloģisko informāciju, kā arī no dažādu dabas aizsardzības ekspertu viedokļa detalizēti izvērtēt teritoriju.
- Veikt informācijas apmaiņu par palieņu pļavu apsaimniekošanas metodēm.
- Tiks organizētas sanāksmes pašvaldības un notiks arī individuālas konsultācijas zemju īpašniekiem. Svarīga loma ir vietējās pašvaldības atbalstam.

2005. gada laikā pabeigta dabas aizsardzības plānu izstrāde šādām projekta teritorijām: Dvietes paliene, Kalnciema pļavas, Užavas augštece, Vidusburtnieks, Burtnieku ezera pļavas, Sitas un Pededzes paliene, Mugurves pļavas. 2005. gadā iesākts un 2006. gada beigās tiks pabeigts dabas aizsardzības plāns Natura 2000 teritorijai “Sedas purvs”, kurā atrodas projekta teritorija “Sedas pļavas”. No tiem Latvijas Dabas fonds veica piecus.

Veikti apjomīgi pļavu biotopu atjaunošanas darbi:

- krūmu ciršana – 680 ha par Ls 54781;
- ozolu atbrīvošana no krūmiem – 49 ha par Ls 7275;
- pirmreizējā pļaušana – 944 ha par Ls 50231
- kontrolēta dedzināšana – 26 ha par Ls 128;
- ganību aploku ierīkošana – 2 km garš žogs;

Kopējā summa, kas izlietota biotopu atjaunošanai 2005. gadā, izmaksājot to darbu veicējiem – zemes īpašniekiem vai apsaimniekotājiem, – Ls 112 414. Regulāri tiek atjaunota informācija Latvijas Dabas fonda mājas lapas projekta sadaļā www.ldf.lv, kā arī Latvijas Ornitoloģijas biedrības mājaslapā www.lob.lv. 2005. gadā par projektu bijušas 78 publikācijas plašsaziņas līdzekļos. (no tām lielākā daļa reģionālajos medijos), sagatavots TV raidījums “Zaļais īpašums” par projekta teritorijām Ziemeļvidzemes biosfēras rezervātā. Sadarbībā ar vairākiem projekta partneriem veiksmīgi īstenota akcija “Meklējām griezi”, kas tika rīkota Pasaules Vides dienas ietvaros. Izdots un izplatīts buklets “Putni palieņu pļavās” (24. lpp.).

Inga Račinska, Andris Klepers

Foto: Ainārs Auniņš

Foto: Jānis Reihmanis

Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Burtnieku ezera pļavas”

Dabas aizsardzības plāns dabas liegumam “Burtnieku ezera pļavas” izstrādāts LIFE – Daba projekta “Paliņu pļavu atjaunošana” (LIFE 04NAT/LV/000198) ietvaros, kuru ar 2006. gada 31. janvāra rīkojumu Nr.138. apstiprinājis Latvijas Republikas vides ministrs R.Vejonis. Dabas aizsardzības plāna izstrāde finansēta no ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Attīstības Programmas/ Pasaules Vides fonda projekta “Bioloģiskās daudzveidības saglabāšana Ziemeļvidzemes biosfēras rezervātā”.

Dabas liegums dibināts 2004. gadā 432 ha platībā. Dabas liegums stiepjas aptuveni 100 – 500 m platā joslā gar Burtnieku ezera krastu – gandrīz nepārtrauktā posmā no Santupītes ietekas līdz Sedas ietekai, liegumā neatrodas vienīgi krasta posms pretim Burtnieku ciemam. Dabas liegums ietver pēdējās saglabājušās upju paliņu pļavas pie Burtnieku ezera, kurās ligzdo vai barojas virkne putnu sugu, to skaitā tādas īpaši aizsargājamas putnu sugas kā ķīkuts, grieze un purva pūce. Pateicoties dabas lieguma izvietojumam Burtnieku ezera krastā, liegums ir arī nozīmīga rekreācijas teritorija, galvenokārt kā piekļūšanas vieta Burtnieku ezeram, jo liegumā neietilpst Burtnieku ezera atklātās ūdens platības. Dabas liegumā jau atrodas laivu bāze “Ezerpriedes”, vismaz divas vietas tiek izmantotas kā peldvietas.

Nemot vērā to, ka Burtnieku ezers jau izsenis ir bijis iecienīta rekreācijas teritorija (peldšanās, laivošana, makšķerēšana) un nākotnē, attīstoties infrastruktūrai, rekreācijas slodze pieaugs, svarīgs ir sabalansēts un objektīvs dabas lieguma zonējums, kas nodrošina gan dabas vērtību saglabāšanu, gan rekreāciju Burtnieku ezerā. Dabas liegumā izdalītas divas zonas: dabas lieguma zona un dabas parka zona. Dabas parka zona izveidota tajās lieguma daļās, kur pieļaujama un objektīvu apsvērumu dēļ nepieciešama dabai draudzīga rekreācijas infrastruktūras attīstība.

Sasniedzot teritorijas apsaimniekošanas ilgtermiņa jeb ideālo mērķi, dabas liegumā dominē atklātās paliņu pļavas, sastopami ezera piekrastes niedrāji, vecupes, nogāžu meži un dabas liegumā ir dabai draudzīgs tūrisms un atpūta.

Teritorijas bioloģisko vērtību apstiprina fakts, ka tā iekļauta Natura 2000 vietu sarakstā.

Balstoties uz īpaši aizsargājamo sugu un biotopu sastopamību valstī un citur Eiropā, noteiktas dabas aizsardzības prioritātes dabas liegumā. Augstākā prioritāte ir sugām un biotopiem, kuri Latvijā ir reti un lokāli izplatīti vai iekļauti Biotopu direktīvas vai Putnu direktīvas pielikumos, un tātad to saglabāšanai dabas liegumam ir vislielākā nozīme. Tie ir:

- pļavās ligzdojošie putni, īpaši grieze un ķīkuts,
- upju paliņu pļavas,
- smilšakmens atsegumi.

Dabas vērtību saglabāšanu ir negatīvi ietekmējusi apsaimniekošanas pārtraukšana un izmaiņas upju un ezera hidroloģiskajā režīmā. Dabas aizsardzības plāna darbības laikā kā prioritāri apsaimniekošanas pasākumi izvirzīti: krūmu izciršana paliņu pļavās, pļavu ganīšana vai pļaušana, kā arī sabiedrību informējoši un izglītojoši pasākumi. Kā pozitīvs un īpaši svarīgs faktors dabas vērtību saglabāšanā jāmin zemes īpašnieku iespēja pieteikties un saņemt subsīdiju maksājumus no Lauku atbalsta dienesta par bioloģiski vērtīgo zālāju apsaimniekošanu, kas bija galvenais iemesls pļavu apsaimniekošanas atsākšanai, un Burtnieku pagasta padomes sadarbība ar Latvijas Dabas fonda LIFE – Daba projektu “Paliņu pļavu atjaunošana Eiropas Savienības sugām un biotopiem”(2004 – 2008) un Apvienoto Nāciju Organizācijas Attīstības Programmas/ Pasaules Vides fonda projektu “Bioloģiskās daudzveidības saglabāšana Ziemeļvidzemes biosfēras rezervātā” (2004 – 2008). Sadarbības rezultātā zemju īpašniekiem ir iespēja slēgt līgumus un saņemt finansējumu paliņu pļavu atjaunošanai. Turpinās Burtnieku tūrisma takas labiekārtošana.

Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Kalnciema pļavas”

Dabas aizsardzības plāns dabas liegumam “Kalnciema pļavas” izstrādāts LIFE – Daba projekta “Paliņu pļavu atjaunošana” (LIFE 04NAT/LV/000198) ietvaros, kuru ar 2006. gada 1. marta rīkojumu Nr.87. apstiprinājis Latvijas Republikas vides ministrs R.Vejonis.

Dabas liegums “Kalnciema pļavas” atrodas Jelgavas rajona Valgundes pagasta un Kalnciema pilsētas lauku teritorijā. Liegums izveidots 2004. gadā, lai saglabātu Latvijā un Eiropā retus un aizsargājamus pļavu biotopus un aizsargājamas augu un dzīvnieku, īpaši – putnu - sugas. Dabas liegums iekļauts Natura 2000 vietu sarakstā. Teritorijas platība ir 170 ha.

Plāna izstrādes gaitā veikta teritorijas papildus izpēte, īpašu uzmanību pievēršot teritorijas dabas vērtībām un to nepieciešamajai apsaimniekošanai. Dabas aizsardzības plāna izstrādē piedalījās vairāku nozaru eksperti: Ilze Čakare (augu sugas un biotopi), Viesturs Vintulis (ornitoloģija), Kristaps Vilks (bezmugurkaulnieki) un Karlis Lapiņš (kartogrāfija un ĢIS). Dabas aizsardzības plāna izstrādi vadīja un plānu rakstīja ornitoloģijas eksperts Viesturs Vintulis. Galvenais plāna izstrādes uzdevums bija saskaņot dabas aizsardzības un teritorijas apsaimniekošanas prasības, nodrošinot teritorijas vērtību saglabāšanu esošajos ES nozīmes biotopos un to atjaunošanu aizaugušajās pļavu daļās. Kā prioritāte teritorijas apsaimniekošanā bija dabas aizsardzības prasības.

Kalnciema pļavas ir viens no labākajiem palikušajiem nepārveidotas Lielupes palienes pļavu posmiem, kurā saglabājušies dabiskie, ar paliem saistītie procesi. Daļa lieguma atrodas arī palienei ar dambi atdalītā daļā (Vecberzes polderī). Liegumā dominē pļavu biotopi; daļēji ilgstošas neapsaimniekošanas rezultātā pļavas aizaugušas ar krūmiem. Sastopami trīs Eiropā aizsargājami biotopi: 6270* sugām bagātas atmatu pļavas (3,6 %), 6450 slapjās upju paliņu pļavas (54,3 %) un 6510 mēreni mitras pļavas (2,1 %). Salīdzinoši liela floras daudzveidība – konstatētas vismaz 130 vaskulāro augu sugas, kas ir labs rādītājs pļavu biotopiem. Liegumā sastopamas piecas īpaši aizsargājamo augu sugas, no kurām vienai sugai - jumstiņu gladiolai *Gladiolus imbricatus* L. - Kalnciema pļavās ir ievērojami liela atradne. Liegumā konstatētas arī vismaz 77 putnu sugas, no kurām 23 sugas (30 %) iekļautas Latvijas īpaši aizsargājamo sugu sarakstā un/vai ES Putnu direktīvas I pielikumā. Lielā blīvumā sastopama Pasaule apdraudētā grieze, ligzdo pļavu tilbites, melnās puskuitalas u.c. īpaši aizsargājami pļavu/mitrāju putni.

Dabas aizsardzības plāns izstrādāts desmit gadiem (līdz 2015. gadam). Teritorijas aizsardzības un apsaimniekošanas ilgtermiņa mērķi ir:

- saglabātas un uzturētas teritorijas bioloģiskās vērtības: retās un aizsargājamās augu un dzīvnieku sugas - ne mazāk kā 2005. gada inventarizācijas līmeni, biotopi – īpaši pļavas - vismaz to pašreizējā vai uzlabotā statusā.
- teritorija tiek regulāri apsaimniekota, lai uzturētu pļavu biotopus labvēlīgā statusā. Teritorijas zemju īpašnieki/apsaimniekotāji gūst no apsaimniekošanas materiālu labumu.
- tiek kontrolēta antropogēnā (galvenokārt, apmeklētāju) ietekme, antropogēnā slodze novirzīta lokālos punktos un no sugu aizsardzības pieļaujamā sezonā.

Tā kā teritorija ir maza un viendabīga, un apsaimniekošanas pasākumi ietver galvenokārt pļavu pļaušanu un krūmu un to atvašu ciršanu, “Kalnciema pļavas” netika sadalītas funkcionālās zonās un tām nav izstrādāti individuālie apsaimniekošanas un izmantošanas noteikumi.

Foto: Ainārs Auniņš

Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Mugurves pļavas”

Dabas aizsardzības plāns dabas liegumam “Mugurves pļavas” izstrādāts LIFE – Daba projekta “Paliņu pļavu atjaunošana” (LIFE 04NAT/LV/000198) ietvaros, kuru ar 2006. gada 3. februāra rīkojumu Nr.48. apstiprinājis Latvijas Republikas vides ministrs R.Vejonis.

Dabas liegums dibināts 2004. gadā 317 ha platībā un ietver daļu no Pededzes upes ielejas. Kopā ar dabas liegumiem “Sitas un Pededzes paliene” un “Pededzes lejtece” tas veido vienotu hidroloģisko sistēmu, kurā notiekošie procesi vislielākā mērā ir atkarīgi no Pededzes un to pieteku funkcionēšanas.

Balstoties uz īpaši aizsargājamo sugu un biotopu sastopamību valstī un citur Eiropā, noteiktas dabas aizsardzības prioritātes dabas liegumā. Augstākā prioritāte ir sugām un biotopiem, kuri Latvijā ir ļoti reti un lokāli izplatīti, tipiski Austrumlatvijas zemieni, kuri ir iekļauti Biotopu direktīvas vai Putnu direktīvas pielikumos, un tātad to saglabāšanai dabas liegumam ir vislielākā nozīme. Tie ir:

- pļavās ligzdojošie putni,
- upju paliņu pļavas,
- parkveida pļavas,
- lapkoku praulgrauzis,
- dabiskie meža biotopi – veci platlapju meži,
- atsevišķi augoši veci ozoli.

Teritorijas bioloģisko vērtību apstiprina fakts, ka šī teritorija iekļauta Natura 2000 vietu sarakstā, kas ietver Eiropas Savienības nozīmes īpaši aizsargājamās dabas teritorijas. Dabas liegumā atrodas 7 Biotopu direktīvas I pielikuma biotopi, sastopamas 4 Biotopu direktīvas II pielikuma bezmugurkaulnieku sugas un viena vaskulāro augu suga, 2 Biotopu direktīvas IV pielikuma zīdītāju sugas, kā arī 18 Putnu direktīvas I pielikuma sugas.

Liegumā sastopama 31 Latvijā īpaši aizsargājama suga: 5 augu, sēņu un ķērpju, 7 bezmugurkaulnieku, 18 putnu un viena zīdītāju suga. Dabas liegumā ir 4 dižkoki (ozoli), 23,9 ha dabiskie meža biotopi, 4 Latvijas īpaši aizsargājamo biotopu veidi.

Lieguma teritorijas hidroloģisko režīmu un līdz ar dabas vērtību saglabāšanos negatīvi ietekmējusi Mugurves iztaisnošana un meliorācija liegumā un tā apkārtnē 20. gs. otrajā pusē, kā arī HES darbība uz Pededzes Jaunannas pagastā kopš 2001. gada, tās rezultātā visticamāk ir samazinājies Pededzes caurplūdums lejpus HES. Pļavas un tur sastopamās sugas negatīvi ietekmējusi apsaimniekošanas pārtraukšana pagājušā gadsimta beigās.

Pļavu apsaimniekošanas atsākšanu sekmē Lauku attīstības plāna Agrovides apakšpasākuma “Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos” atbalsta maksājumi, kā arī projekta “Paliņu pļavu atjaunošana” ietvaros veiktie pasākumi un zemes īpašnieku vēlme apsaimniekot savas pļavas. Lielākā daļa dabas lieguma “Mugurves pļavas” pļavu šogad tika nopļautas, notiek koku un krūmu izciršana pļavās un ap atsevišķi augošiem ozoliem.

Dabas aizsardzības plāna darbības laikā kā prioritāri apsaimniekošanas pasākumi izvirzīti: liegumā esošo pļavu pļaušana un atjaunošana, dabisko meža biotopu kopšana, pļavās ligzdojošo īpaši aizsargājamo putnu uzskaitē, kā arī sabiedrību informējoši un izglītojoši pasākumi.

Sasniedzot teritorijas apsaimniekošanas ideālo jeb ilgtermiņa mērķi, liegumā dominēs atklātas paliņu pļavas, būs sastopamas parkveida pļavas, veci platlapju meži, atsevišķi augoši veci ozoli un īpaši aizsargājamas augu un dzīvnieku sugas un pļavu īpašnieki būs ieinteresēti pļavu apsaimniekošanā.

Foto: Edmunds Račinskis

Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Sitas un Pededzes paliene”

Dabas aizsardzības plāns dabas liegumam “Sitas un Pededzes paliene” izstrādāts LIFE – Daba projekta “Paliņu pļavu atjaunošana” (LIFE 04NAT/LV/000198) ietvaros, kuru ar 2006. gada 10. marta rīkojumu Nr.104. apstiprinājis Latvijas Republikas vides ministrs R.Vejonis.

Dabas liegums dibināts 2004. gadā 870 ha platībā un ietver daļu no Pededzes upes ielejas. Kopā ar dabas liegumiem “Mugurves pļavas” un “Pededzes lejtece” tas veido vienotu hidroloģisko sistēmu, kurā notiekošie procesi vislielākā mērā ir atkarīgi no Pededzes un to pieteku funkcionēšanas.

Dabas liegums ir viena no piecām labākajām ķikuta ligzdošanas vietām Latvijā, kā arī tā ietver vismaz 1% no visas sugas populācijas valstī. Pededzes ieleja kopumā ir viena no lielākajām lapkoku praulgrauža koncentrācijas vietām Latvijā.

Balstoties uz īpaši aizsargājamo sugu un biotopu sastopamību valstī un citur Eiropā, noteiktas dabas aizsardzības prioritātes dabas liegumā. Augstākā prioritāte ir sugām un biotopiem, kuri Latvijā ir ļoti reti un lokāli izplatīti, tipiski Austrumlatvijas zemieni, kuri ir iekļauti Biotopu direktīvas vai Putnu direktīvas pielikumos, un tātad to saglabāšanai dabas liegumam ir vislielākā nozīme. Tie ir:

- pļavās ligzdojošie putni,
- upju paliņu pļavas,
- parkveida pļavas,
- lapkoku praulgrauzis,
- platlapju meži,
- atsevišķi augoši veci ozoli.

Teritorijas bioloģisko vērtību apstiprina fakts, ka šī teritorija iekļauta Natura 2000 vietu sarakstā, kas ir Eiropas Savienības nozīmes īpaši aizsargājamās dabas teritorijas. Dabas liegumā atrodas 11 Biotopu direktīvas I pielikuma biotopi, sastopamas 5 Biotopu direktīvas II pielikuma bezmugurkaulnieku sugas, 1 Biotopu direktīvas IV pielikuma zīdītāju suga, kā arī 23 Putnu direktīvas I pielikuma sugas.

Liegumā sastopamas 42 Latvijā īpaši aizsargājamas sugas: 7 augu, 3 ķērpju, 8 bezmugurkaulnieku, 23 putnu, 1 zīdītāju. Dabas liegumā ir 12,2 ha dabiskie meža biotopi, 6 Latvijas īpaši aizsargājamo biotopu veidi.

Lieguma teritorijas hidroloģisko režīmu un līdz ar to dabas vērtību saglabāšanos negatīvi ietekmējusi Sitas gultnes pārrakšana un meliorācija liegumā un tā apkārtnē 20. gs. otrajā pusē, kā arī HES darbība uz Pededzes Jaunannas pagastā kopš 2001. gada. Pļavas un tur sastopamās sugas negatīvi ietekmējusi apsaimniekošanas pārtraukšana pagājušā gadsimta beigās.

Pļavu apsaimniekošanas atsākšanu sekmē Lauku attīstības plāna Agrovides apakšpasākuma “Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos” atbalsta maksājumi, kā arī projekta “Paliņu pļavu atjaunošana Latvijā” ietvaros veiktie pasākumi. Lielākā daļa dabas lieguma “Sitas un Pededzes paliene” pļavu šogad tika nopļautas, notiek koku un krūmu izciršana pļavās un ap atsevišķi augošiem ozoliem, un to finansē LIFE – Daba projekts LIFE04NAT/LV/000198 “Paliņu pļavu atjaunošana”.

Sasniedzot teritorijas apsaimniekošanas ideālo jeb ilgtermiņa mērķi, liegumā dominēs atklātas paliņu pļavas, būs sastopamas parkveida pļavas, veci platlapju meži, atsevišķi augoši veci ozoli un īpaši aizsargājamas augu un dzīvnieku sugas un pļavu īpašnieki būs ieinteresēti pļavu apsaimniekošanā.

Priekšlikums iekļaut dabas liegumā atklātas paliņu pļavas Makstiņupes labajā krastā (16,4 ha) Litenes pagasta teritorijā un Sitas kreisajā krastā (12,7 ha) Kubuļu pagasta teritorijā (7. pielik.). Minētās teritorijas ietver tādu pašu pļavu veģetāciju kā liegumā un ir daļa no paliņu pļavu kompleksa un tiek apsaimniekotas. Zemes īpašnieki piekrita, ka šīs platības tiek iekļautas dabas liegumā.

Foto: Jānis Gailis

Foto: Viesturs Lārmanis

Dabas aizsardzības plāna izstrāde ZBR dabas lieguma zonai “Vidusburtnieks”

Dabas aizsardzības plāns Ziemeļvidzemes biosfēras rezervātā dabas lieguma zonai “Vidusburtnieks” izstrādāts LIFE – Daba projekta “Palienu pļavu atjaunošana” (LIFE 04NAT/LV/000198) ietvaros ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Attīstības Programmas/ Pasaulē Vides fonda projekta “Bioloģiskās daudzveidības saglabāšana Ziemeļvidzemes biosfēras rezervātā” atbalstu.

Natura 2000 teritorija “Vidusburtnieks” atrodas Valmieras rajona Vecates, Sēļu, Burtnieku un Jeru pagastos. “Vidusburtnieks” atrodas Ziemeļvidzemes biosfēras rezervātā un ir dabas lieguma zona, iekļauts Natura 2000 vietu sarakstā. Lieguma zona izveidots 2004. gadā, lai saglabātu Latvijā un Eiropā retus un aizsargājamus pļavu un mežu biotopus un aizsargājamus augu un dzīvnieku, īpaši – putnu - sugas. Teritorijas platība ir 1333 ha. Plāna izstrādes gaitā veikta teritorijas papildus izpēte, īpašu uzmanību pievēršot teritorijas dabas vērtībām un to nepieciešamajai apsaimniekošanai.

Natura 2000 teritorijas “Vidusburtnieks” dabas aizsardzības plānā apkopota vispusīga informācija par teritorijas dabu un dabas vērtībām, kā arī aprakstītas sociālekonomiskās vērtības. Ir uzstādīti teritorijas saglabāšanas un apsaimniekošanas mērķi un ieteikti apsaimniekošanas pasākumi, kuri veicami šo mērķu sasniegšanai. Pavisam ir izvirzīti trīs ilgtermiņa jeb ideālie teritorijas saglabāšanas un apsaimniekošanas mērķi: saglabāta “Vidusburtnieka” bioloģiskā, ainaviskā un kultūrvēsturiskā vērtība, atjaunots palienu pļavu hidroloģiskais režīms un sabalansētas teritorijas ekonomiskās un dabas aizsardzības intereses. Šie mērķi izriet no lieguma teritorijā esošajām dabas – Latvijas un starptautiskā mērogā aizsargājamās sugas un biotopi – un sociālekonomiskajām vērtībām: ekstensīva lauksaimniecība, tūrisma un rekreācijas iespējas u.c.

Ir vairāki faktori, kas negatīvi ietekmē teritorijas dabas vērtības. Pļavas negatīvi ietekmē to apstrādāšanas pārtraukšana. Tā rezultātā ir degradējušies pļavu veģetācija, pļavas pārkūmojas vai pat pārmežojas. Pļavās arī izzūd nišas retām un aizsargājamām dzīvnieku sugām, zūd ainaviskā vērtība. Mežus ietekmē mežsaimnieciskā darbība, kuras rezultātā atsevišķos teritorijas sektoros veidojas egļu monokultūras, kas ir bioloģiski mazvērtīgi biotopi. Tās arī degradē ainavu un fragmentē biotopus. Visu “Vidusburtnieka” teritoriju kopumā apdraud invazīva augu suga Sosnovska latvānis. Pagaidām tas ir sastopams nelielā platībā teritorijas austrumu galā Sedas krastā, taču tuvumā esoše upe var šo sugu strauji izplatīt lielā teritorijas daļā.

Atsevišķu faktoru iedarbību isā laikā likvidēt nav iespējams, piemēram, latvāņu populācijas iznīcināšana var prasīt aktīvu rīcību ilgā laika periodā. Dabas aizsardzības plānā ir norādīti konkrēti apsaimniekošanas pasākumi, lai tiktu novērsta vai maksimāli samazināta negatīvo faktoru ietekme uz teritorijas dabas vērtībām.

Natura 2000 teritorijas “Vidusburtnieks” dabas aizsardzības plānam ir pievienots šīs teritorijas individuālo aizsardzības un izmantošanas noteikumu projekts. Šie noteikumi nosaka teritorijas iedalījumu funkcionālajās zonās un darbības, kas atļautas un aizliegtas katrā zonā. Plāns ir izstrādāts 10 gadiem.

Jānis Gailis

Ziemeļgaujas ielejas aizsardzība un apsaimniekošana

Norises laiks: 2003. gada oktobris – 2007. gada marts

Sadarbības partneri: AS “Latvijas valsts meži”, Zaubes kooperatīvs, Vides projekti, Vidzemes attīstības aģentūra, Gaujienas pagasta padome un Virešu pagasta padome

Finansētāji: LIFE-Daba programma, Latvijas Vides aizsardzības fonds, Latvijas Republikas Vides ministrija

Norises vieta: aizsargājamo ainavu apvidus “Ziemeļgauja” (ietilpst Valmieras, Valkas un Alūksnes rajonā)

Projekta vadītāji: Ilze Vilka un Viesturs Lārmanis

Projekta mērķi:

- nodibināt aizsargājamo teritoriju Ziemeļgaujas ielejā un iekļaut to starptautiskajā aizsargājamo teritoriju tīklā Natura 2000;
- izstrādāt teritorijas dabas aizsardzības plānu;
- uzsākt dabas aizsardzības plāna ieviešanu, veicot biotopu apsaimniekošanu paraugteritorijās.

Projekta ietvaros plānotā dabas vērtību inventarizācija un atradņu kartēšana, dabas aizsardzības plāna un individuālo aizsardzības un izmantošanas noteikumu izstrāde aizsargājamo ainavu apvidum “Ziemeļgauja”, mikroliegumu veidošana bioloģiski vērtīgajās mežaudzēs un kompensāciju izmaksas privātajiem zemes īpašniekiem par stingriem mežsaimnieciskās darbības ierobežojumiem tajos, pļavu un ganību atjaunošana un uzturēšana, īpaši aizsargājamo meža biotopu apsaimniekošana, apsaimniekošanas pasākumu monitorings, kā arī informatīvi izglītojošā darbība.

2005. gadā turpinājās iepriekšējā gadā uzsāktā aizsargājamo sugu un biotopu inventarizācija (galveno uzmanību pievēršot meža biotopu inventarizācijai), iegūto datu apstrāde un digitālo karšu sagatavošana. Ievākie dati tiek izmantoti dabas aizsardzības plāna un individuālo aizsardzības un izmantošanas noteikumu izstrādē aizsargājamo ainavu apvidum “Ziemeļgauja”, kas tika uzsākta šajā gadā.

Inventarizācijas gaitā atrastajiem īpaši aizsargājamiem meža biotopiem privātajos mežos uzsākta mikroliegumu izveide, tādējādi aizsākot ar kompensāciju piešķiršanu saistīto procedūru.

Papildus jau esošajām (2004. gadā izveidotajām) zālāju apsaimniekošanas paraugteritorijām Valkas pagasta “Krastiņos” un Gaujienas pagasta “Lejas-Rudzišos – Zvejniekos”, 2005. gadā tika ierīkotas vēl divas paraugteritorijas – zemnieku saimniecībā “Kalna Vērzemnieki” Zvārtavas pagastā un (sadarbībā ar SIA “Andruks”) pie “Līvēm” Virešu pagastā. Šajās saimniecībās veikta zālāju atjaunošana, izcērtot krūmus, un ierīkotas ganību teritorijas, kurās ganās dažādu šķirņu gaļas liellopi. Zālāju atjaunošana veikta arī atsevišķās ainavu apvidus vietās ārpus paraugteritorijām.

2005. gada beigās uzsākta meža biotopu apsaimniekošana. Priežu audzēs, kas pēdējā pusgadsimta laikā strauji aizaugušas ar eglēm, tādējādi zaudējot savu bioloģisko vērtību, skrajāku apstākļu radīšanai tiek veikta daļēja uguns darbības imitācija – jauno egļu izciršana. Tiek izcirsti arī ap veciem, agrāk klajumā augušiem ozoliem saaugušie jaunie koki un krūmi, lai paildinātu ozolu mūžu un tādējādi saglabātu dzīvotnes retajām kukaiņu un ķerpu sugām, tajā skaitā lapkoku praulgrauzīm – vienai no visvairāk apdraudētajām kukaiņu sugām Eiropā.

2005. gadā tika publicēts otrais projekta buklets, kurā ietverti plānotā zonējuma izstrādes principi un aprakstīti plānotie dabas vērtību aizsardzības un apsaimniekošanas pasākumi. Strenčos, Vijciemā un Gaujienā gada beigās tika organizēti semināri ar mērķi apspriest ar dabas aizsardzības plānošanu saistītos jautājumus. Pie ainavu apvidus robežu šķērsojošiem lielākajiem ceļiem izvietoti 18 informācijas stendi. Gada sākumā sāka darboties projekta interneta lapa – www.zgauja.lv.

Ilze Vilka, Viesturs Lārmanis

Foto: Lelde Enģele

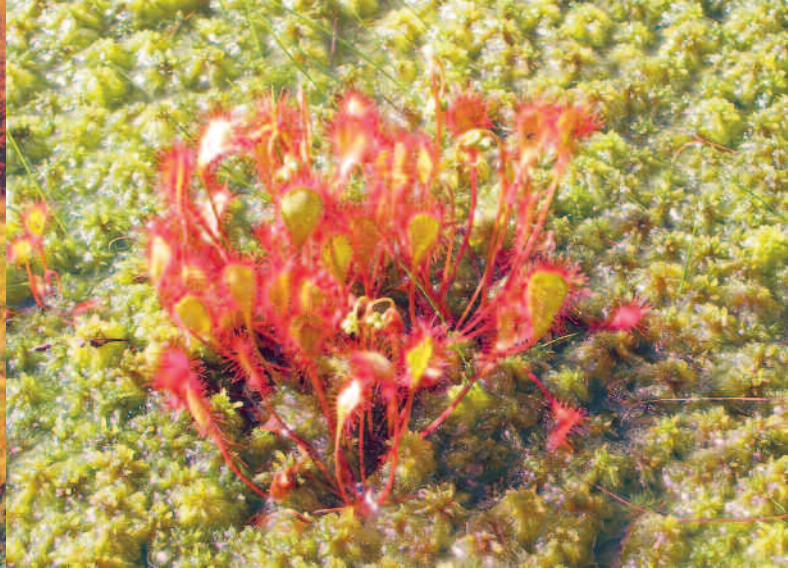

Foto: Ilze Rēriha

Jaunu bioloģiski vērtīgu zālāju noteikšana

Norises laiks: 2005. gada jūnijs – 2006. gada februāris

Projekta pasūtītājs un finansētājs: Latvijas Republikas Zemkopības ministrija

Norises vieta: visa Latvijas teritorija

Projekta mērķis bija noteikt jaunus bioloģiski vērtīgus zālājus, lai papildinātu esošo bioloģiski vērtīgu zālāju tīklu Latvijā. Projekta rezultātus Lauka atbalsta dienests izmanto, lai Lauku attīstības plāna ietvaros atbalstītu bioloģiski vērtīgu pļavu apsaimniekošanu – ganišanu un vēlo pļaušanu.

Projekta norises etapi:

- sabiedrības informēšana par zālāju pieteikšanas kārtību;
- iesniegto pieteikumu reģistrēšana;
- zālāju apsekošana un novērtēšana;
- apsekošanas rezultātu apkopošana;
- informatīvo vēstulu nosūtīšana zālāju īpašniekiem par apsekojuma rezultātiem;
- bioloģiski vērtīgu zālāju robežu digitāla iezīmēšana Lauku atbalsta dienesta datu bāzē.

Zālāju apsekošanai saņemti pieteikumi no aptuveni 2820 saimniecībām, to skaits pa rajoniem bija ļoti nevienmērīgs.

Zālāju apsekošanā un izvērtēšanā piedalījās 31 eksperts. Bioloģiski vērtīgu zālāju izdalīšana notika saskaņā ar iepriekšējo gadu pļavu inventarizācijas projekta ietvaros sagatavoto metodiku un tajā noteiktajiem vērtēšanas kritērijiem. Pamātā visi zālāji tika novērtēti pēc to dabiskuma, sastopamo sugu daudzveidības, neielaboto pļavu indikatoru skaita un atbilstības Latvijas Biotopu klasifikatorā noteiktajiem biotopiem. Metodikā tika iekļauti arī noteikti kritēriji putniem nozīmīgu zālāju izdalīšanā. Par putniem nozīmīgām tiek uzskatītas dabiskas un ekstensīvi apsaimniekotas upju un ezeru palieņu pļavas, neatkarīgi no to botāniskā sastāva, kā arī meliorētās palieņu pļavas, kurās saglabāties dabiskajām pļavām raksturīgs reljefs – vecupes vai to paliekas, mitras ieplakas u.tml. ainavas elementi.

Projekta ietvaros apsekoti aptuveni 7 000 zālāji 23 970 ha platībā. Par bioloģiski vērtīgiem atziti 2 365 zālāji 8 557 ha platībā (34% no visiem apsekotajiem zālājiem).

Vairums (aptuveni 2/3) platību izrādījās nesenā pagātnē kultivēti zālāji – aparti vai “uzlaboti”, piesejot atsevišķas graudzāles vai āboliņu. Bioloģiski vērtīgo zālāju visvairāk konstatēts:

- upju vai ezeru palienēs;
- vietās ar izteikti paugurainu reljefu;
- slapjās, avotainās vietās, ar augstu gruntsūdens līmeni.

Bioloģiski vērtīgie zālāji (BVZ) nereti ir ļoti nelielas platības, aptuveni 1/3 konstatēto BVZ ir mazāki par 1 ha. Lielās platībās – vairākos desmitos hektāru BVZ atrodas upju vai ezeru palienēs, kas nozīmīgas putnu daudzveidībai.

Papildus projekta tiešajiem uzdevumiem tika noteikts vēl viens – papildināt jau esošo dabisko pļavu raksturojuma datu bāzi, reģistrējot ziņas par jauni noteiktajiem BVZ. Pļavu raksturojums un to apsaimniekošana būs noderīga informācija monitoringa organizēšanai šajos zālajos.

Daina Bojāre

Natura 2000 finansēšanas aprēķinu aktualizēšana

Jau 2004. gadā Latvijas Dabas fonds veica sākotnējos aprēķinus lai novērtētu Natura 2000 teritoriju uzturēšanas un apsaimniekošanas izmaksas Latvijā. 2005. gadā šie aprēķini tika aktualizēti un precizēti pēc Vides ministrijas pasūtījuma. Latvijas Dabas fonda eksperti novērtēja Natura 2000 vietu apsaimniekošanas un aizsardzības finanšu vajadzības un sagatavoja finansējuma plānu nākamajam ES plānošanas periodam – 2007.–2013. gadam.

Papildinot 2004. gadā veiktos aprēķinus, šajā darbā precizētas biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas, kā arī apsaimniekošanas plānošanas un administrēšanas, monitoringa, sabiedrības informēšanas un izglītošanas vajadzības. Detalizēti aplūkoti līdzšinējie ieguldījumi īpaši aizsargājamo dabas teritoriju infrastruktūrā, prognozētas infrastruktūras izveides un uzturēšanas vajadzības plānošanas periodā no 2007. līdz 2013. gadam. Tika novērtēti arī potenciālie finansējuma avoti Natura 2000 vietu apsaimniekošanai, analizējot ES struktūrfondu (Kohēzijas fonds, ERAF, ESF, ELFLA, EZF) un LIFE+ fonda līdzekļu pielietojuma iespējas.

Māris Kreilis

Foto: Mudite Rudzīte

Foto: Ivars Kabucis

Ziemeļu upespērlenes aizsardzības programma

Norises laiks: 2001 – 2005.

Projekta finansētājs: Latvijas Vides aizsardzības fonds

Norises vieta: Latvija

Projekta pasākumi plānoti saskaņā ar ziemeļu upespērlenes sugas aizsardzības plānu (Vides ministra rīkojums Nr. 363, 10.11.2004). <http://www.dap.gov.lv/?objid=288>

Projekta ideju atbalstīja Valsts Meža dienesta Medību daļa, Cēsu un Valkas virsmežniecības, valsts akciju sabiedrības "Latvijas valsts meži" Austrumvidzemes mežsaimniecība un Kalsnavas Mežu pētīšanas stacija.

Pirms vairākiem simtiem gadu tagadējā Latvijas teritorijā dzīvoja gan bebrī, gan ievērojami vairāk pērleņu nekā mūsdienās. Tagad, pateicoties cilvēka saimnieciskajai darbībai, šis līdzsvars ir izjaukts. Pērleņu pakāpeniski izmirst, jo pasliktinājies ūdens kvalitāte, samazinājušās tām nepieciešamo straujteču biotopu platības, upēs nav pietiekams daudzums saimniekzivju pērleņu kāpuru attīstībai. Savukārt bebrus iznīcināja neplānotu medību rezultātā, pēdējos bebrus nometēja 19. gadsimta beigās. 1927. gadā uzsāka bebru reintrodukciju. Mūsdienās bebru varam uzskatīt par efektīvāko reintrodukcijas piemēru Latvijā.

Bebru skaita pieaugumu ļoti veicināja padomju laikā īstenotā plānveidīgā bebrsaimniecības attīstīšana. Bebrus pārveda uz jaunām vietām un palīdzēja tiem tur iedzīvoties. Otrs galvenais iemesls bebru skaita pieaugumam ir dabisko ienaidnieku trūkums. Lūši un vilki tagad sastopami retāk. Tikai atsevišķās vietās tie reāli samazina bebru pārmērīgu savairošanos. Trešais iemesls ir padomju laikā radītās plašās meliorācijas grāvju sistēmas, kuras bebrī iemācījušies prasīgi izmantot savu uzplūdinājumu veidošanā.

Ziemeļu upespērlene ir evolūcijas gaitā ļoti šauri specializējusies suga: tā pielāgojusies dzīvei oligotrofās upēs un to kāpuru (glohīdiju) attīstībai nepieciešamas lašveidīgās zivis, kas arī pielāgojušās šādai videi. Projekta galvenā aktualitāte bija pasargāt pērleņu no bebru darbības negatīvās ietekmes. Projekta mērķis bija veicināt upju straujteču biotopu atjaunošanos un samazināt bebru skaitu pērleņu upju baseinu teritorijās, jo dabas lieguma statuss un Natura 2000 vietas statuss pats par sevi nenodrošina pērleņu izdzīvošanu. Bebru darbība pašlaik ir galvenais negatīvais faktors, kas samazina pērleņu izdzīvošanas iespējas. Lai varētu risināt bebru problēmu, nepieciešams kampaņveidīgi uzsākt bebru skaita samazināšanu upespērlēņu upēs un to tuvumā.

Minētie projekta sadarbības partneri novērtējuši bebru populācijas stāvokli projekta teritorijā un projekta nobeigumā snieguši atzinumus par katra mednieku kolektīva veikumu.

Valsts akciju sabiedrības "Latvijas valsts meži" Austrumvidzemes mežsaimniecība un Mežu pētīšanas stacija "Kalsnava" iesaistījās regulārās bebru uzskaitēs un to populācijas stāvokļa kontrolē, kā arī semināra "Bebru problēmas Natura 2000 vietās" un organizēšanā. Projekta laikā noslēgti līgumi par projekta realizāciju ar 8 mednieku kolektīviem: "Amatas mednieks", "Kārlī", "Lenči" (Cēsu virsmežniecība); "Silva", "Kapsils", "Variņi", "Latvenergo" un "Palsmane" (Valkas virsmežniecība), kuru medību teritorijas pilnīgi vai daļēji atrodas pērleņu upju baseinu teritorijās. Mednieki paralēli medībām nojauc dambjus un sekoja bebru skaita pārmaiņām projekta teritorijā.

2006. gadā šo projektu turpinās Latvijas Malakologu biedrība <http://gliemiji.daba.lv/>

Mudite Rudzīte

Dabas vērtību izpēte Lielvārdes lidlaukā

Pēc Aizsardzības īpašumu valsts aģentūras pasūtījuma notika dabas vērtību izpēte Lielvārdes lidlaukā. Tā 40, 90 ha platībā apsekoti biotopi un pētītas ziedaugu un paparzaugu sugas, kā arī bezmugurkaulnieku, putnu, zīdītāju fauna.

Lidlauka teritorijā dominē plaši izplatītas augu sugas. Lielākā sugu daudzveidība raksturīga zālājiem, kas atrodas līdzās skrejceļiem un to galos. Šeit sastopamas neielabotiem un botāniski vērtīgiem zālājiem raksturīgas augu sugas. Starp tām minamas arī vairākas īpaši aizsargājamas orhideju dzimtas sugas: plankumainā dzegužpirkstīte *Dactylorhiza maculata*, stāvlapu dzegužpirkstīte *Dactylorhiza incarnata*, Baltijas dzegužpirkstīte *Dactylorhiza baltica*. Lielākā bioloģiskā vērtība ir skaitliski bagātajai plankumainās dzegužpirkstītes atradnei. Skrejceļa ziemeļu galā mitros smiltājos, kur zemes darbu laikā iznīcināts iepriekšējais augājs, lielas audzes veido īpaši aizsargājama staipekņu suga palu staipekņitis *Lycopodiella inundata*. Cilvēka veidotos biotopos skrejceļu malās aug reti sastopams viengadīgs augs skaistais augstiņš *Centaurium pulchellum*.

Lielvārdes lidlauka teritorijā sastopamas galvenokārt bieži sastopamas un ekoloģiski plastiskas bezmugurkaulnieku sugas. Tā kā visā teritorijā floras atšķirības un biotopu daudzveidība ir neliela, tad arī teritorija bezmugurkaulnieku sugu ziņā ir vienveidīga. Visā teritorijā ir konstatēta samērā augsts lielo skrejvabolu un taisnspārņu blīvums (īpaši uz un pie skrejceļiem).

Abinieku faunas sastāvs ir samērā daudzveidīgs, no retām un aizsargājāmām sugām konstatēts brūnais varžkrupis *Pelobates fuscus* Visā teritorijā nelielos dižos un lāmās dzīvo mazais tritons *Triturus vulgaris*.

Putnu faunā visvairāk ir zvirbulveidīgo putnu sugu, arī to īpatņu skaits ir vislielākais. Dominējošās sugas lidmašīnu skrejceļu zonā un arī tuvākajā tā apkārtnē ir isā zālē ligzdojošās sugas - lauku cirulis *Alauda arvensis*, plavas čipste *Anthus pratensis* un lukstu čakstīte *Saxicola rubetra*. Samērā labi pārstāvētas ir kauķu sugas, kas ligzdo garākā zālē – brūnspārnu kauķis *Sylvia communis*, kārklu kauķis *Locustella naevia* un purva kauķis *Acrocephalus palustris*. Plašā mitrā kļajumā starp skrejceļiem ligzdo vairāk kā 10 pāru mērkaziņu *Gallinago gallinago*, un 3-5 pāri ķivītes *Vanellus vanellus*. Tieši uz lidmašīnu skrejceļu betona plātnēm ligzdošanas teritorijās konstatētas diviem pāriem upes tārtiņu *Charadrius dubius*. Grieze *Crex crex*, , neraugoties uz tai piemērotu biotopu visai lielās platībās, konstatēta tikai divās vietās.

Pārējā lidlauka daļā, sakarā ar tur vērojamo dažādas pakāpes koku un krūmu aizaugumu, sastopamas krūmājiem un lapkoku jaunaudzēm raksturīgas sugas.

Lidlauka teritorijā islaicīgi uzturas un šķērso: aļņi, staltbrīeži, meža cūkas, ūdri, āpši. Ilgstoši uzturas vai pastāvīgi apdzīvo: stīrnas, pelēkie zaķi, bebrī, lapsas, akmeņu caunas un ziemeļu sikspārņi.

Izstrādāti priekšlikumi dabas vērtību saglabāšanai. Bioloģiski vērtīgākā ir neliela vidēji veca dabiska mežaudze ar jauktu koku gāršas un melnalkšņu dumbbrāja fragmentiem, kuru ieteikts saglabāt, neiejaucoties tās dabiskās attīstības gaitā. Zālāju platībām vēlams regulāra pļaušana, kas nākotnē varētu sakrist ar lidlauka apsaimniekošanas interesēm.

Ivars Kabucis

Foto: Andris Klepers

Foto: Liene Salmiņa

Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Ābeļi”

Dabas aizsardzības plāns dabas liegumam “Ābeļi” izstrādāts 2005. gadā un apstiprināts 2006. gada janvārī ar Latvijas Republikas Vides ministrijas rīkojumu Nr.3. Dabas lieguma “Ābeļi” dabas aizsardzības plāna izstrāde ir Valsts akciju sabiedrības “Latvijas valsts meži” Dienvidlatgales mežsaimniecības pasūtījums. Plāna izstrādātājs ir Latvijas Dabas fonds (LDF). Izstrāde veikta atbilstoši Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas (tagad – Vides ministrijas) 04.07.2002. rīkojumam Nr. 120 “Par ieteikumiem dabas aizsardzības plānu izstrādāšanai”.

Dabas liegums “Ābeļi” atrodas Jēkabpils rajonā, ietverot daļu no Ābeļu, Dignājas, Leimaņu un Kalna pagastiem. Dabas lieguma platība ir 3275 ha.

Liegums aptver mežaino apvidu ap neregulēto Ziemeļsusējas posmu, saimnieciskās darbības maz ietekmētās palienu pļavas, kā arī purva ezeriņiem bagāto Kraukļu purvu lieguma ziemeļu daļā. Pasīrējējā platībā tas izveidots 1999. gadā apvienojot Kraukļu purva liegumu un liegumu “Ābeļu meži”.

Dabas lieguma “Ābeļi” dabas aizsardzības plāns izstrādāts laika posmā no 2005. gada marta līdz decembrim. Izstrādē piedalījās Jānis Gailis (LDF, projekta vadītājs, plāna redaktors, bezmugurkaulnieku eksperts), Inese Cera (LDF, bezmugurkaulnieku eksperte), Gundega Jurāne (Preiļu virsmežniecība, meža ekoloģe), Daina Bojāre (LDF, augu un meža biotopu eksperte), Anita Namatēva (Teiču dabas rezervāts, augu, purvu un pļavu biotopu eksperte), Jānis Priednieks (LU Bioloģijas fakultāte, ornitoloģijas eksperts, konsultants) un Baiba Strazdiņa (LDF, kartogrāfe).

Dabas liegumam “Ābeļi” pavisam ir izvirzīti divi ilgtermiņa mērķi: saglabāta bioloģiskā un ainaviskā vērtība un sabalansētas teritorijas ekonomiskās un dabas aizsardzības intereses. Šie mērķi izriet no lieguma teritorijā esošajām dabas – Latvijas un starptautiskā mērogā aizsargājamas sugas un biotopi – un sociālekonomiskajām vērtībām: ekstensīva lauksaimniecība, tūrisma un rekreācijas iespējas u.c.

Galvenie faktori, kas negatīvi ietekmē teritorijas dabas vērtības, ir agrāk veiktās intensīvās mežsaimniecības sekas un pļavu neapsaimniekošana. Atsevišķu faktoru iedarbību šajā laikā likvidēt nav iespējams, piemēram, izcirsto mežaudžu vietā pieaudzis mežs var atjaunoties ilgstošā laika posmā, taču dabas aizsardzības plānā ir norādīti konkrēti apsaimniekošanas pasākumi, lai šis mežs attīstītos pēc iespējas bioloģiski vērtīgāks. Tāpat plānā ir paredzēti citi apsaimniekošanas pasākumi, piemēram, krūmu izciršana pļavās un pļavu pļaušana u.c., lai novērstu citu negatīvu ietekmējošu faktoru ietekmi uz dabas vērtībām.

Dabas liegums “Ābeļi” dabas aizsardzības plānam ir pievienots dabas lieguma individuālo apsaimniekošanas un izmantošanas noteikumu grozījumu projekts. Šajā projektā laboti un papildināti punkti, kas nosaka funkcionālajās zonās atļautās un aizliegtās darbības, kā arī ietvertas zonējuma izmaiņas. Plāns ir izstrādāts 10 gadiem.

Jānis Gailis

Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Rucavas īvu audze”

16.01.2006. izdots Vides ministra rīkojums Nr.16, kurā, atsaucoties uz likuma “Par īpaši aizsargājamajām dabas teritorijām” 18. panta otro daļu, apstiprināts dabas aizsardzības plāns dabas liegumam “Rucavas īvu audze”.

Botāniskais liegums “Rucavas īvu audze” (206 ha) izveidots 1987. gadā ar mērķi saglabāt parasto īvi *Taxus baccata* tās dabiskajā augšanas vietā. Botāniskais liegums tā esošajās robežās apstiprināts par dabas liegumu “Rucavas īvu audze” 1999. gadā.

Dabas liegumā dominē Piejūras zemienei raksturīgi periodiski mitri bērzu-ošu-egļu vai bērzu-egļu meži, sastopami arī pārmitri bērzu-melnalkšņu meži, sausi jauktu koku meži (bērzs-egle-priede), sausi egļu-apšu meži un susināti ošu-melnalkšņu-bērzu meži, kā arī bērzu meži, kas izveidojušies, aizaugot meliorētām zāļu purvām vai slapjai pļavai.

Dabas lieguma auglīgās, periodiski pārmitrās augsnes, ko nodrošina spiedes ūdeņi, un lieguma atrašanās platlapju mežu dabiskās izplatības reģionā ir cēlonis galvenokārt mitriem platlapju mežiem raksturīgu augu sugu klātbūtnē dabas liegumā.

Dabas liegums ir ne tikai viena no lielākajām zināmajām parastās īves dabiskajām atradnēm – seit aug 28 īves, – bet arī viena no retajām vietām Latvijā, kur savvaļā aug Baltijas efeja, un viena no četrām vietām Kurzemē, kur sastopama dzeltenā dzegužkurpīte.

Teritorijas bioloģisko vērtību apstiprina fakts, ka dabas liegums ir iekļauts Natura 2000 vietu sarakstā, kas ir Eiropas Savienības nozīmes īpaši aizsargājamās dabas teritorijas. Dabas liegumā atrodas 4 EP Biotopu direktīvas I pielikuma biotopi, 1 augu suga, 1 bezmugurkaulnieku suga un 4 Putnu direktīvas I pielikuma sugas.

Liegumā konstatēta 31 Latvijā īpaši aizsargājama suga: 6 sūnu, 4 ķērpju, 11 vaskulāro augu, 4 putnu un 6 bezmugurkaulnieku. Sastopams viens īpaši aizsargājams biotopu veids. Liegumā atrodas 41,2 ha dabisko meža biotopi.

Balstoties uz īpaši aizsargājamo sugu un biotopu sastopamību valstī un citur Eiropā, noteiktas dabas aizsardzības prioritātes dabas liegumā. Augstākā prioritāte ir sugām un biotopiem, kuri Latvijā ir ļoti reti un lokāli izplatīti, tipiski Piejūras zemienei, un tātad to saglabāšanai dabas liegumam ir vislielākā nozīme. Tie ir: parastā īve, Baltijas efeja, dzeltenā dzegužkurpīte, dabiskie meža biotopi, jaukti platlapju meži.

Dabas lieguma mežus visvairāk ir ietekmējuši agrāk veiktā meliorācija, kas sekmējusi mežu pārkrūmošanos un egles ekspansiju.

Galvenie parastās īves populāciju ietekmējošie faktori ir noēnojums un liela mežaudžu biežība. Noēnotajiem kokiem neveidojas vairošanās orgāni, savukārt lielās biežības dēļ ir apgrūtināta vai pat neiespējama apputeksnēšanās. Potenciāli īves var apdraudēt to izrakšana, nociršana, tāpēc dabas liegumā netiek plānota dabas tūrisma infrastruktūra.

Dabas vērtību saglabāšanai liegumā nodrošinātu diferencēta pieeja – neiejaukšanās mežaudzēs, kurās vēlams dabiska meža attīstība, un pārdomāta mežsaimnieciskā darbība pārējos nogabalos, kā arī specifiski pasākumi īves populācijas saglabāšanai.

Dabas aizsardzības plāna izstrādes laikā kā prioritāri apsaimniekošanas pasākumi izvirzīti: īvu atēnošana, īvu pavairošana ar sēklām no vietējā materiāla, ar mērķi izstādīt jaunus kociņus atpakaļ dabas liegumā, un kopšanas cirtes egļu monokulturās.

Liene Salmiņa

Foto: Liene Salmiņa

Foto: Liene Salmiņa

Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Čūžu purvs”

04.01.2006. izdots Vides ministra rīkojums Nr.3, kurā, atsaucoties uz likuma "Par īpaši aizsargājamajām dabas teritorijām" 18. panta otro daļu, apstiprināts dabas aizsardzības plāns dabas liegumam "Čūžu purvs".

Dabas liegums "Čūžu purvs" ir viena no vecākajām īpaši aizsargājamām dabas teritorijām Latvijā (dibināts 1924. gadā), taču pašreizējās robežas dabas liegums ieguva 1999. gadā. Dabas lieguma platība ir 96 ha, un tas atrodas dabas parka "Abavas senleja" teritorijā. Dabas liegumā atrodas daļa no dabas pieminekļa "Velna acs avots".

Dabas liegums ietver nelielu daļu no Abavas ielejas. Sabiedrības uzmanību dabas lieguma teritorija piesaistījis galvenokārt kā vienīgā krūma čūžas *Pentaphilloides fruticosa* atradne Latvijā, kā viena no retajām sēravotu vietām valstī un ar lielo dabas vērtību koncentrāciju nelielā platībā (īpaši aizsargājamas sugas: 17 augu, 9 putnu, 14 bezmugurkaulnieku un 2 abinieku sugas). Dabas liegumā atrodas 10 Latvijā īpaši aizsargājamo biotopu veidi. Eiropas Savienības aizsargājamo biotopu un sugu kontekstā - 8 EP Biotopu direktīvas biotopi, 1 abinieku suga, 9 putnu sugas un 5 bezmugurkaulnieku sugas.

Dabas liegums ietilpst arī īpaši aizsargājamā kultūrvēsturiskajā teritorijā "Abavas ieleja", kas ir iekļauts Pasaules pieminekļu fonda (WMF) 100 apdraudētāko pieminekļu sarakstā. Čūžu purvs saistās arī ar sēravotu dziedniecības darbību lieguma tuvumā 20. gs. 20. gados.

2005. gadā Čūžu purvā, kalķiežu ieguves vietā, atrasta Latvijā jauna sūnu suga - neskaidrā pumpurzarēne *Cephalozia ambigua*.

Balstoties uz īpaši aizsargājamo sugu un biotopu sastopamību valstī un citur Eiropā, noteiktas dabas aizsardzības prioritātes dabas liegumā. Augstākā prioritāte ir sugām un biotopiem, kuri Latvijā ir ļoti reti un lokāli izplatīti, tipiski Abavas ielejai, un tātad to saglabāšanai dabas liegumam ir vislielākā nozīme. Tie ir: krūma čūža, visi avotu biotopu veidi un kalķainie zaļu purvi, sausas pļavas kalķainās augsnēs, brunčepuru dzegužpuķe, krūmu cietpiene, Dānijas tragantzirnīs un slaidais pumpurgliemezis.

Dabas liegumam ir liela rekreācijas vērtība, jo dabas liegums tiek izmantots pastaigām un piknikiem un Abavu izmanto ūdenstūrismam. Potenciāli dabas liegums varētu būt pievilcīga dabas tūrisma teritorija, ja tiek izveidota dabai draudzīga tūrisma infrastruktūra.

Teritoriju ietekmē agrāk veiktā meliorācija, pastiprinot ūdens noteci no zaļu purva lieguma dienvidu daļā, kā arī dabiskie procesi – krūmu un koku ieviešanās krūma čūžas audzē un zaļu purvu fragmentos, jo kopš 20. gs. 50. gadiem ir pārtraukta ganīšana un pļaušana audzē, kā arī bebru darbība, veidojot aizsprostus uz grāvjiem un strautiņiem, tādējādi paaugstinot ūdens līmeni daļā lieguma. Abavas krastus zemes īpašumā "Sēravotu pļavas" ietekmē arī krastu erozija. Dabas liegumā parādījušās arī agresīvas invazīvās sugas - Sosnovska latvāni, vārpainā korinte. Visā dabas liegumā ir neorganizēti lieguma apmeklējumi, to skaitā ar motorizētajiem transporta līdzekļiem, kas saistās ar sadzīves atkritumu atstāšanu un ugunsgrāku dedzināšanu, pļavu izbraukāšanu.

Teritorijas apsaimniekošanas ideālais jeb ilgtermiņa mērķis ir: dabas liegumā dominē labas vitalitātes krūma čūžas audze, sastopamas atklātas pļavas, kalķaini zaļu purvi, cauri liegumam tek Velna acs strauts un Smirnieku strauts, sastopamas īpaši aizsargājamas augu un dzīvnieku sugas un dabas liegumā ir dabai draudzīgs tūrisms un atpūta.

Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Nicas īvju audze”

16.01.2006. izdots Vides ministra rīkojums Nr.16, kurā, atsaucoties uz likuma "Par īpaši aizsargājamajām dabas teritorijām" 18. panta otro daļu, apstiprināts dabas aizsardzības plāns dabas liegumam "Nicas īvju audze".

Botānisks liegums "Nicas īvju audze" (94 ha) izveidots 1987. gadā ar mērķi saglabāt parasto īvi *Taxus baccata* tās dabiskajā augšanas vietā. Botānisks liegums 108 ha platībā apstiprināts par dabas liegumu "Nicas īvju audze" 1999. gadā.

Dabas liegums reprezentē Piejūras zemienei raksturīgus pārmitrus egļu-bērzu mežus ar platlapju (kļavu, ošu, liepu, gobu, ozolu) piejaukumu, kuros aug parastā īve *Taxus baccata*, kā arī melnalkšņu-bērzu staignājus, kalķainus zaļu purvus ar pūkaugļu grīslī *Carex lasiocarpa*, augsto grīslī *Carex elata* un Devela grīslī *Carex davalliana* un pļavas ar zilgano moliniju *Molinia caerulea* un ārstniecības brūnvālti *Sanguisorba officinalis*.

Dabas lieguma auglīgās, periodiski pārmitrās augsnes, ko nodrošina spiedes ūdeņi, un lieguma atrašanās platlapju mežu dabiskās izplatības reģionā ir cēlonis galvenokārt mitriem platlapju mežiem raksturīgu augu sugu klātbūtni dabas liegumā.

Lai gan dabas lieguma izveidošanas galvenais iemesls bija saglabāt parastās īves atradni Latvijā, dabas liegumā atrodas virkne citu dabas vērtību.

Dabas liegumā nozīmīgas platības aizņem 5 Eiropas Padomes Biotopu direktīvas I pielikuma biotopi, sastopamas 6 Putnu direktīvas I pielikuma sugas.

Liegumā konstatētas 38 Latvijā īpaši aizsargājamas sugas: 5 sūnu, 5 ķērpju, 18 vaskulāro augu, 6 putnu un 4 bezmugurkaulnieku. Sastopami 5 īpaši aizsargājami biotopu veidi. Liegumā atrodas 27,8 ha dabisko meža biotopu.

Teritorijas bioloģisko vērtību apstiprina fakts, ka dabas liegums ir iekļauts Natura 2000 vietu sarakstā, kas ir Eiropas Savienības nozīmes īpaši aizsargājamās dabas teritorijas.

Balstoties uz īpaši aizsargājamo sugu un biotopu sastopamību valstī un citur Eiropā, noteiktas dabas aizsardzības prioritātes dabas liegumā. Augstākā prioritāte ir sugām un biotopiem, kuri Latvijā ir ļoti reti un lokāli izplatīti, tipiski Piejūras zemienei, un tātad to saglabāšanai dabas liegumam ir vislielākā nozīme. Tie ir:

- parastā īve,
- dabiskie meža biotopi,
- jaukti platlapju meži,
- melnalkšņu staignāji.

Dabas lieguma mežus visvairāk ir ietekmējusi agrāk veiktā meliorācija, Jēčupītes taisnošana, kas sekmējusi mežu pārkrūmošanos un egles ekspansiju. Savukārt pļavas Jēčupītes malā ilgstoši nav apsaimniekotas, un tās ir daļēji aizaugušas ar kokiem un krūmiem.

Galvenie parastās īves populāciju ietekmējošie faktori ir noēnojums un liela mežaudžu biežība, kā arī nelielais īvju skaits dabas liegumā. Noēnotajiem kokiem neveidojas vairošanās orgāni, savukārt lielās biežības dēļ ir apgrūtināta vai pat neiespējama apputeksnšanās. Potenciāli īves var apdraudēt to izrākšana, nociršana, tāpēc dabas liegumā netiek plānotas dabas tūrisma infrastruktūra.

Dabas vērtību saglabāšanas liegumā nodrošinātu diferencēta pieeja – neiejaukšanās mežaudzēs, kurās velama dabiska meža attīstība, un pārdomāta mežsaimnieciskā darbība pārējos nogabalos, kā arī specifiski pasākumi īves populācijas saglabāšanā.

Dabas aizsardzības plāna izstrādes laikā kā prioritāri apsaimniekošanas pasākumi izvirzīti: īvju atēnošana, īvju pavairošana ar spraudņiem no vietējā materiāla, ar mērķi izstādīt jaunus kociņus atpakaļ dabas liegumā un palielināt īves populāciju.

Foto: Ieva Rove

Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Pļieņciema kāpa”

04.01.2006. izdots Vides ministra rīkojums Nr.3, kurā, atsaucoties uz likuma “Par īpaši aizsargājamajām dabas teritorijām” 18. panta otro daļu, apstiprināts dabas aizsardzības plāns dabas liegumam “Pļieņciema kāpa”.

Dabas aizsardzības plāna izstrādi finansēja AS “Latvijas valsts meži” Zemgales mežsaimniecība

Dabas liegums atrodas Rīgas jūras līča piekraste – Tukuma rajona Engures pagastā.

Valsts nozīmes dabas liegums ir dibināts 1987. gadā, kopš 2005. gada tas ir iekļauts arī Eiropā īpaši aizsargājamo dabas teritoriju tīklā – Natura 2000.

Liegums izveidots izteikta vienlaidus piekrastes kāpu valņa aizsardzībai. Kāpu valnis klāts ar vecu priežu mežu, raksturīgas sausieņu un smiltāju augu sabiedrības, teritorijai ir arī kultūrvēsturiska nozīme. Liegumā vērojamas izteiktas dinamiskam jūras krastam raksturīgās reljefa formas, savdabīga augu un dzīvnieku valsts un ekosistēmas. Liegumā atrodas Latvijā pēdējā kāpu deflācijas iepakla – Vabu laukums jeb Baltā kāpa. Dabas lieguma platība ir 60,58 ha.

Dabas aizsardzības plāns dabas liegumam “Pļieņciema kāpa” izstrādāts 10 gadiem.

Galvenās teritorijas dabas vērtības ir dabas lieguma reljefs un kultūrvēsturiskā aina, kas veido priekšnosacījumus retu un aizsargājamo dzīvotņu pastāvēšanai, to skaitā pēdējā Latvijā saglabājusies deflācijas iepakla. Īpaši vērtīgi ir Latvijā un Eiropā reti un aizsargājami biotopi, to skaitā: mežainas jūrmalas kāpas 61,8 ha; ar lakstaugiem klātas pelēkās kāpas 8,27 ha; priekškāpas 3,20 ha; melnalkšņu staignāji 2,68 ha. Te konstatētas Latvijā un Eiropā retas un aizsargājamas augu, bezmugurkaulnieku un putnu sugas, to skaitā meža silpūrene, atvašu saulrietenis, priežu sveķotājkoksngrauzis, tītiņš, sila cirulis.

Dabas aizsardzības plānā ir izvirzīti sekojoši teritorijas apsaimniekošanas ilgtermiņa mērķi:

- saglabāts teritorijai raksturīgais kāpu un deflācijas iepakla reljefs;
- saglabātas dzīvotspējīgas tipiskās un aizsargājamās, kāpu mežiem raksturīgas sugu sabiedrības un nodrošināti apstākļi to izplatībai ārpus tagadējām atradnēm;
- labiekārtota atpūtas un teritorijas dabas vērtību izziņas infrastruktūra, sadalīta atpūtnieku plūsma un novirzīta no jutīgākajām vietām.

Lieguma dabas vērtībām piemīt arī augsta sociālekonomiska vērtība – tie ir augstvērtīgi rekreācijas resursi. Pēdējos piecos gados liegumā ir ievērojami palielinājies atpūtnieku skaits. Sakarā ar to, ka atpūtas infrastruktūra liegumā nav iekārtota, novērojama negatīva ietekme uz tā dabas vērtībām – zemsedzes nomidīšana, piegružošana ar atkritumiem, braukšana ar autotransportu.

Interesantas ir teritorijas kultūrvēsturiskās vērtības. Liegumā atrodas Vabu laukums – izpūsta deflācijas iepakla kāpā, kur vairāku gadu simtu laikā vietējie zvejnieki žāvēja tīklus, 18. un 19. gs. būvēja kuģus. Kāpas ar veģetāciju neklato daļu vietējie iedzīvotāji dēvē par Balto kāpu. Pļieņciems ir arī viens no vecākajiem Latvijas kūrortiem – zināms jau kopš 1738. gada.

Būtisks priekšnosacījums teritorijas dabas vērtību saglabāšanai ir atpūtas infrastruktūras izveide un uzturēšana, to nereklamējot, lai nepiesaistītu papildus apmeklētājus. Iekārtojot pārdomātu taku tīklu un atpūtas vietas un informējot apmeklētājus par vērtībām un iespējām pilnvērtīgi atpūsties, tiks nodrošināta dzīvotņu ilgtspējīga attīstība, būtiski neierobežojot sabiedrības intereses.

Foto: Ieva Rove

Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Posolnīca”

01.03.2006. izdots Vides ministra rīkojums Nr.87, kurā, atsaucoties uz likuma “Par īpaši aizsargājamajām dabas teritorijām” 18. panta otro daļu, apstiprināts dabas aizsardzības plāns dabas liegumam “Posolnīca”.

Dabas aizsardzības plānu finansēja AS “Latvijas valsts meži” Ziemeļlatgales mežsaimniecība

Dabas liegums atrodas Ziemeļlatgalē – Balvu rajona Žiguru pagastā.

Valsts nozīmes dabas liegums dibināts 2004. gadā, laika periodā no 1986. līdz 2003. gadam – vietējas nozīmes aizsargājama teritorija, kopš 2005. gada arī Natura 2000 vieta.

Teritorija izveidota ar mērķi saglabāt Latvijā un Eiropā reti sastopamu un aizsargājamo biotopu – skujkoku mežu uz osveida reljefa formām. Dabas lieguma teritoriju veido rietumu – austrumu virzienā izstiepts osveida valnis, kura robežas atbilst dabas lieguma robežām (62,5 ha).

Dabas aizsardzības plāna izstrādē piedalījās vairāku nozaru eksperti: Māris Laiviņš (augu sugas un biotopi), Aivars Petriņš (putnu sugas), Janis Gailis (bezmugurkaulnieki), Baiba Strazdiņa (kartogrāfija), Indulis Vanags (meža biotopi). Asistēja Lelde Enģele un Marina Čičendajeva. Dabas aizsardzības plāna izstrādi vadīja un plānu rakstīja augu sugu un biotopu eksperte Ieva Rove.

Dabas aizsardzības plāns dabas liegumam “Posolnīca” izstrādāts 10 gadiem. Galvenās teritorijas dabas vērtības ir:

- dabas lieguma reljefs un augsnes īpašības, kas veido priekšnosacījumus Latvijā un Eiropā reta un aizsargājama biotopa pastāvēšanai – skujkoku meža uz osveida reljefa formām (biotopa kods 9060) – visā lieguma platībā – 62,5 ha;
- retas un aizsargājamas, osveida reljefa formām raksturīgas augu sabiedrības, to skaitā Ruiša pūķgalve un smiltāja esparsete;
- Latvijā un Eiropā retas un aizsargājamas augu un dzīvnieku sugas: deviņas augu, piecas putnu un viena bezmugurkaulnieku suga; to skaitā divi mikroliegumi mežu riesta aizsardzībai.

Teritorija ir pastiprināti eitroficējusies, gan dabisku, gan antropogēnu faktoru ietekmē. Galvenā problēma bija ieteikt piemērotākos risinājumus reto augu sabiedrību vitalitātes un platību palielināšanai, kā arī eitrofikācijas seku samazināšanai.

Dabas aizsardzības plānā ir izvirzīti sekojoši teritorijas apsaimniekošanas ilgtermiņa mērķi:

- saglabāti un daļēji atjaunoti teritorijai raksturīgie biotopi – priežu sausieņu meži;
- saglabātas dzīvotspējīgas tipiskās un aizsargājamās, osveida reljefa formām raksturīgās sugu sabiedrības un nodrošināti apstākļi to izplatībai ārpus tagadējām atradnēm;
- labiekārtota atpūtas un teritorijas dabas vērtību izziņas infrastruktūra.

Lai uzturētu un saglabātu dabas lieguma vērtības, paredzēta egļu blīvuma samazināšana visā lieguma teritorijā, izņemot nelielus reljefa pazeminājumus – iepakla. Eitrofikācijas seku novēršanai ieteikts katru gadu uzirdināt augsnes virskārtu laukumos no 1 m² līdz 9 m².

Pamatojoties uz dabas vērtībām un plānā piedāvātajiem apsaimniekošanas pasākumiem, dabas liegumā funkcionālās zonas nav nodalītas.

Nākamajos gados AS “Latvijas valsts meži” plāno teritorijā retināt egles un uzirdināt augsnes virskārtu, lai nodrošinātu dabas lieguma izveidošanas mērķu realizāciju.

Foto: Ieva Rove

Foto: Andris Klepers

Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Stompaku purvi”

01.03.2006. izdots Vides ministra rīkojums Nr.86, kurā, atsaucoties uz likuma “Par īpaši aizsargājamajām dabas teritorijām” 18. panta otro daļu, apstiprināts dabas aizsardzības plāns dabas liegumam “Stompaku purvi”.

Projektu finansēja AS “Latvijas valsts meži” Ziemeļlatgales mežsaimniecība. Dabas liegums atrodas Ziemeļlatgalē – Balvu rajona Susāju, Medņevas, Bērzkalnes un Lazdulejas pagastā, Lieguma kopējā platība ir 3011 ha.

Teritorijas aizsardzības sākums datējams ar 1977. gadu. Kopš 2005. gada dabas liegums ieguva Natura 2000 vietas (kods LV0502600) statusu.

Teritorija izveidota ar mērķi saglabāt Latvijā un Eiropā retus un aizsargājamus purva biotopus, augu sabiedrības, apdraudētas un aizsargājamas dzīvnieku sugas.

Nozīmīga teritorija augsto purvu aizsardzībai – austrumu tipa augstie purvi ar ārkauša kasandru. Dabas lieguma teritoriju veido Stompaku un Mūrnieku plašie purvi, kuru ietver un savieno purvainā, lapukoku un jauktu koku meža joslas. Purva minerālsālās attīstījušās vecas priežu un apšu audzes.

Dabas aizsardzības plāna izstrādē piedalījās vairāku nozaru eksperti: Lelde Enģele (augu sugas un biotopi), Aivars Petriņš (putnu sugas), Jānis Gailis (bezmugurkaulnieki), Baiba Strazdiņa (kartogrāfija), Indulis Vanags (meža biotopi), Andrejs Krakups (hidroloģija). Izstrādājot plānu, pieaicināti konsultanti: Teiču rezervāta botāniķe Vija Kreile, LDF eksperte Liene Salmiņa. Dabas aizsardzības plāna izstrādi vadīja un plānu rakstīja augu sugu un biotopu eksperte Ieva Rove.

Dabas aizsardzības plāns dabas liegumam “Stompaku purvi” izstrādāts 10 gadiem.

Galvenās teritorijas dabas vērtības ir dabas lieguma pārmitrie biotopi, kas rada dzīvotni Latvijā un Eiropā retām un aizsargājamām augu un dzīvnieku sugām. Teritorijā sastopami pieci Eiropā un Latvijā īpaši aizsargājami biotopi 2288 ha platībā, tai skaitā trīs biotopu aizsardzība ir prioritāra. Dabas liegumā konstatēti boreālie meži 106 ha, degradēti augstie purvi, kuros iespējama vai noris dabiskā atjaunošanās 210 ha, neskarti augstie purvi 1465 ha, pārejas purvi un sliksņas 171 ha, purvaini meži 335 ha. Liegumā līdz šim konstatētas 24 aizsargājamas putnu sugas, tai skaitā Latvijā un Eiropā ļoti retas, putnu aizsardzībai izveidoti 9 mikroliegumi, to skaitā seši – medņu riestu aizsardzībai; 8 aizsargājamas augu sugas un 5 aizsargājamas bezmugurkaulnieku sugas.

Dabas aizsardzības plānā ir izvirzīti sekojoši teritorijas apsaimniekošanas ilgtermiņa mērķi:

- dabiski un bioloģiski vērtīgi purva un meža biotopi 90% lieguma teritorijas;
- saglabātas dzīvotspējīgas aizsargājamo putnu atradnes un augu sabiedrības;
- atjaunots teritorijas hidroloģiskais režīms.

Lieguma piemīt augsta bioloģiskā vērtība. Sociālekonomiska nozīme ir plašajām dzīvotņu audzēm. Liegumā atrodas lielākā nacionālo partizānu grupējuma piemiņas vieta Latvijā un Baltijā.

Lai aizsargātu un saglabātu dabas lieguma vērtības, paredzēta neiejaukšanās tā dabiskās attīstības procesos (2321 ha platībā), izņemot dabas aizsardzības plānā aprakstītos biotehniskos pasākumus medņu riestu apsaimniekošanai. Lai mazinātu ūdens aizplūšanu no purviem, paredzēts uzstādīt 28 koka aizsprostus-dambjus. Plānota 11 mikroliegumu pieteikumu sagatavošana apodziņa, baltmugurdzeņa un trīspirkstu dzeņa aizsardzības nodrošināšanai.

Pamatojoties uz dabas vērtībām un plānā piedāvātajiem apsaimniekošanas pasākumiem, ieteikts teritorijā nodalīt divas funkcionālās zonas.

Plāvu un lauksaimniecības zemju sugu un biotopu monitorings

Plāvu un lauksaimniecības zemju sugu un biotopu monitoringa projekta ietvaros saskaņā ar “Rīcības plānu bioloģiskās daudzveidības monitoringa daļas ieviešanai un izpildei” 2005. gadā bija jāveic monitoringa darbi sekojošās sadaļās: lauku putnu un biotopu monitorings, plāvu veģetācijas monitorings, invazīvo augu sugu monitorings, baltā stārķa ligzdošanas sekmju monitorings, migrējošo dzērviņu, zosu un gulbjņu monitorings, bezmugurkaulnieku monitorings, balto stārķu ligzdojošās populācijas lieluma noskaidrošana. Sakarā ar to, ka, tāpat kā 2004. gadā, tika piešķirta tikai 2 daļa no Rīcības plānā paredzētā finansējuma (Ls 5000 paredzēto Ls 19400 vietā), monitorings tika veikts tikai tajās sadaļās, kurās 2004. gadā, t.i., kur bija vispilnīgākās metodes, ilgākās iestrādes un līdz ar to garākās datu laika rindas, kas deva lielāko nedublējošas informācijas apjomu, kā arī kur darbību veikšanu noteica starptautiskas saistības. Tādējādi 2005. gadā darbi tika veikti lauku putnu un biotopu monitoringa sadaļā, kur monitorings tiek veikts kopš 1995. gada un dod informāciju par vairāk nekā 40 putnu sugām, balto stārķu populācijas ligzdojošās populācijas lieluma noskaidrošanai, kur šie darbi saistīti ar 6. starptautisko balto stārķu uzskaiti, kas notiek reizi 10 gados, un bezmugurkaulnieku monitoringa appteksnētāju sadaļā, kas ir labākais indikators šajā organismu grupā.

Lauku putnu un biotopu monitoringa ietvaros veikta ligzdojošo putnu uzskaitē 2 reizes sezonā 40 pastāvīgajos uzskaišu punktos katrā no 6 kompleksajām monitoringa stacijām (pavisam 240 punktos) saskaņā ar starptautiski pieņemto uzskaišu metodiku. Ap uzskaišu punktiem 200m rādiusā veikta biotopu un ainavas elementu aprakstīšana. Veikta iegūto datu ievadīšana datubāzē, to pārbaude un analīze. Identificētas sugas un biotopi, kuru populācijas vai platības pieaugušas vai samazinājušās salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu vai 3 gadu periodā. Par 4 monitoringa stacijām, kurās dati tiek ievākti kopš 1995. gada veikta sugu un biotopu izmaiņu analīze par 11 gadu periodu, analizēti sugu populāciju izmaiņu cēloņi saistībā ar notikušajām izmaiņām biotopos.

Baltā stārķa ligzdojošās populācijas lieluma noskaidrošana Latvijā tiek veikta vienlaikus ar 6. starptautisko balto stārķu uzskaiti. Uzskaitē tiek veikta ar anketēšanas palīdzību. Pagaidām saņemtas 7456 anketas par baltā stārķa ligzdām, bet dati vēl turpina pienākt un to ievadīšana turpinās. Kopā ar atskaiti tiek nodota baltā stārķa ligzdu datubāze ar 7592 ierakstiem. Kopējais baltā stārķa apdzīvotu ligzdu skaits valstī 2004. gadā tiek vērtēts kā 12 tūkstoši.

Appteksnētāju monitorings veikts četrās stacijās – pie Jelgavas, pie Barkavas, Vitiņu un Diļļu plāvās. Monitorings veikts saskaņā ar monitoringa rokasgrāmatā apkopoto metodiku. 2005. gadā bija nelabvēlīgi klimatiskie apstākļi appteksnētāju sabiedrībām. Konstatētas ievērojami zemāks populāciju blīvums nekā iepriekšējos gados. Tomēr konstatētas būtiskas atšķirības dominējošo appteksnētāju taksonu sadalījumā monitoringa stacijās. Barkavas stacijā ekstensīvas zemes izmantošanas apstākļos bija samērā augsta appteksnētāju daudzveidība. Konstatēts relatīvi augsts parazitisko kukaiņu – kāpurmušu, jātnieciņu – blīvums. To, iespējams, ietekmēja tuvumā esošie nektāraugi (Sibīrijas latvānis, rapsis), kas nodrošina barību ilgstošā vasaras periodā, kā arī pietiekoša barības bāze to kāpuriem. Aizsargājamā teritorijā – Vitiņu plāvās – appteksnētāju daudzveidība, neskatoties uz nelabvēlīgajiem klimatiskajiem apstākļiem, bija augsta. Aizsargājamā teritorijā – Diļļu plāvās – populācijas blīvums bija ļoti zems. Teritorijas ar lauksaimniecības ietekmi no appteksnētājiem dominē divspārņi, neapsaimniekotās teritorijās to īpatsvars ir ievērojami zemāks. Jelgavas stacija 2005. gadā visas lamatas bija iznīcinātas.

Foto: Brigita Laime

Foto: Liene Salmiņa

Piekrastes biotopu un sugu monitorings

Piekrastes biotopu un sugu monitorings 2005. gadā veikts atbilstoši Vides nacionālās monitoringa programmas Bioloģiskās daudzveidības monitoringa daļas Piekrastes biotopu un sugu monitoringa apakšprogrammai. Darbā bija izvirzīti šādi galvenie uzdevumi:

- veikt veģetācijas monitoringu un novērtēt antropogēno ietekmi astoņpadsmit monitoringa stacijās;
- veikt bezmugurkaulnieku monitoringu vienā monitoringa stacijā;
- aktualizēt piekrastes monitoringa datu bāzi.

Veģetācijas monitoringā kopā izveidots 2671 parauglaukums, kuros reģistrētas 123 augu un ķērpju sugas, tajā skaitā 96 vaskulāro augu sugas, 15 sūnu sugas un 12 ķērpju sugas. Vislielākā sugu daudzveidība konstatēta pelēkajās kāpās, kopā 83 sugas. No uzskaitītajām sugām 9 sugas ir ietvertas Latvijas Sarkanajā grāmatā, 5 sugas īpaši aizsargājamo augu sarakstā, 2 sugas mikroliegumu sugu sarakstā. Monitoringa dati parāda, ka Eiropā aizsargājamās augu sugas Lēzela virceles *Linaria loeselii* atradņu skaits ir samazinājies. Tas skaidrojams ar primāro kāpu noskalošanu vētru laikā. Vietās, kur kāpas atjaunojas, novērojama šīs sugas populācijas stabilizēšanās. Arī Latvijā aizsargājamās, ļoti retās sugas - jūrmalas zilpodzes *Eryngium maritimum* stāvoklis būtiski nav pasliktinājies.

Bezmugurkaulnieku (vaboļu) monitorings veikts Akmeņraga jeb Ziemupes 2 monitoringa stacijā. 2005. gadā Akmeņraga pelēkajās kāpās novērotas 74 vaboļu sugas, tas ir par 10 sugām mazāk nekā 2004. gadā. Samazinājies arī sugu dinamiskais blīvums, kas raksturo to aktivitāti. Visticamāk, ka tas ir izskaidrojams ar nelabvēlīgajiem meteoroloģiskajiem apstākļiem – augsts mitruma līmenis un zema gaisa temperatūra 2004. gada pavasarī un vasarā, kas ir radījusi negatīvu ietekmi uz vaboļu vairošanos, izdzīvotību un aktivitāti.

Monitoringa dati liecina, ka no aplūkotajām monitoringa vietām vislielākās izmaiņas piekrastes biotopos un to augājā 2005. gadā ir bijušas Kolkā, Lielirbē, Lūžņā, Lilastē, Vitrupē un Svētupē. Tas galvenokārt saistīts ar kāpu un krasta noskaļošanu ziemas vētrās. Savukārt spēcīgākā antropogēnā ietekme konstatēta Kolkā, Lielirbē, Šķedē, Vitrupē un Saulkrastos. Šajās vietās steidzīgi vajadzīga piekrastes apsaimniekošana, vietām pat biotopu atjaunošana.

Nemot vērā gan dabas, gan antropogēnos faktorus, secināms, ka Latvijā apdraudētākais piekrastes biotops ir primārās kāpas. Būtu vēlams šīs kāpas iekļaut īpaši aizsargājamo biotopu sarakstā.

Brigita Laime

Purva biotopu un sugu monitorings

Projekta mērķis ir veikt purva biotopu un sugu monitoringu saskaņā ar Purva biotopu un sugu monitoringa programmas rīcības plānu 2005. gadam. Tomēr nepietiekoša finansējuma dēļ varēja veikt tikai dienas tauriņu un putnu monitoringu. 2005. gads ir trešais Purvu biotopu un sugu monitoringa gads Latvijā.

Projekta laikā veikts dienas tauriņu monitorings Lielajā Ķemeru tīrelī, Oļļas purvā un Teiču purvā. Pavisam 2005. gadā pētītajos augstajos purvos konstatētas 16 dienas tauriņu sugas no Latvijā zināmām 118 dienas tauriņu *Rhopalocera* sugām, no tām sešas ir tipiskas purvu sugas (pavisam Latvijā ir 10–11 purvam tipisku dienas tauriņu sugas), trīs purvā bieži sastopamas sugas, kas tomēr nav uzskatāmas par purvam tipiskām sugām, un septiņas gadījuma sugas. Pētītajos purvos konstatētas piecas purvu glaciālreliktu sugas no astoņām Latvijā sastopamajām purvu glaciālreliktu sugām, kas var kalpot kā klimata izmaiņu indikatori: purva siksmatenis *Coenonympha tullia* Mull, dzērveņu raibenis *Boloria aquilonaris* Stich, *Proclissiana eunomia* Esp., zīleņu zilenītis *Vaccinia optilete* Kn. un purva dzeltenis *Colias palaeno* L. Dienas tauriņu sugu daudzveidība raksturota kā izlīdzinātība (Eh) Lielā Ķemeru tīrelī (Eh=0,89) un Oļļu purva parauglaukumos (Eh=0,86) 2005. gadā ir ļoti tuva ar Teiču purva parauglaukumu (Eh=0,81/0,85/0,84) tauriņu sugu daudzveidības rādītājiem, nedaudz atšķiras tikai tauriņu sugu sastāvs. Pilnīgākus un objektīvākus secinājumus par sugu daudzveidību varēs dot tikai pēc vairāku sezonu (10 – 12 gadu) uzskaitēm. Sugu sastāvu un relatīvo blīvuma atšķirības starp purviem visticamāk nosaka atšķirības veģetācijā, tomēr nepietiekoša finansējuma dēļ pašreiz nav iespējams veikt pilnīgu veģetācijas aprakstus un datu matemātisko analīzi.

Purva putnu monitorings veikts Lielajā Ķemeru tīrelī, Ziemeļu purvos un Vasenieku purvā un ierīkoti četri maršruti. Analizēta prioritāro monitoringa sugu sastopamība un blīvums, sugu daudzveidība, vidējais sugu skaits vienā maršruta posmā un sugu indeksi. Kopējais ligzdojošo putnu sugu skaits monitoringa objektos ir no 22 sugām Vasenieku purvā līdz 34 sugām Oļļas purvā. Prioritāro monitoringa sugu populāciju blīvuma analīze rāda, ka vislielākais dzeltenā tārtiņa pāru blīvums uz vienu maršruta kilometru ir Kodu–Kāpzes purvā un Oļļas purvā, kur tas sasniedz 4,2 pārus / km, bet purva tilbītes – Vasenieku purvā (3,6 pāri / km). Ligzdojošo kuitālu blīvums vislielākais ir Ķemeru tīrelī (1,6 pāri / km). Lietuvainis šogad tika konstatēts ne tikai Oļļas purvā un Kodu–Kāpzes purvā, bet arī Lielajā Ķemeru tīrelī.

Trīs gadu periods ir ļoti īss laika sprādis, un izmaiņas tajā visbiežāk ir saistītas ar īslaicīgām putnu populāciju skaita svārstībām un var būt atšķirīgas no sugu ilgtermiņa trenda. Tomēr statistiski būtisks skaita samazinājums ar izteiktu lineāru trendu arī šajā gadījumā var liecināt par sugu populācijai nelabvēlīgiem procesiem Latvijā vai ziemošanas vietās. Šīs izmaiņu tendences visām sugām, kam kopējais reģistrāciju skaits trīs gados maksimālajās uzskaitēs, skaitot bez atāluma ierobežojuma, bija vismaz 15. Uzskaišu maršrutu 50m joslā konstatētā skaita samazināšanās dzeltenajam tārtiņam *Pluvialis apricaria* un purva tilbītei *Tringa glareola*. Tā, visticamāk, atspoguļo pārmaiņas novērotāju subjektīvajā joslā platumu uztverē, nevis populāciju skaitliskās tendences, jo visā maršrutu joslā platumā šīm abām sugām noteiktas tendences nav vērojamas.

Liene Salmiņa

Latvijas Dabas fonds ir sabiedriska organizācija, kas pastāv kopš 1990. gada.

Latvijas Dabas fonda misija ir dabas daudzveidības saglabāšana un sabiedrības izglītošana dabas aizsardzības veicināšanai Latvijā.

Latvijas Dabas fonda galvenie darbības virzieni:

- sugu, biotopu un ekosistēmu inventarizācija;
- īpaši aizsargājamo dabas teritoriju plānošana;
- īpaši aizsargājamo dabas teritoriju apsaimniekošanas organizēšana;
- sabiedrības izglītošana par bioloģiskās daudzveidības un dabas aizsardzības nozīmi.

Latvijas Dabas fonds ir vairāku starptautisku vides organizāciju biedrs:

Eiropas Vides birojs (EEB)

Centrālās un Austrumeiropas Darba grupa
bioloģiskās daudzveidības uzlabošanai (CEE-WEB)

Pārskatu sagatavoja: Ivars Kabucis, Andris Klepers, Māris Kreilis.

Projektu aprakstus sagatavoja projektu vadītāji.

Dizains: Ainars Gaidis, aģentūra "DUE".

Vāku fotogrāfiju autori: Vitauts Vilks (pirmais vāks – zivju dzenītis),

Ainars Gaidis (ceturtais vāks – plavas gandrene).

Zīmējumu autore: Ditta Zagorska.

Korektors: Tālvāldis Ķerus.

Iespiests: SIA UniPrints.

Iespiests uz videi draudzīga papīra:
vāks – Munkeln Lynx 200 g/m²
iekšlapas – Munkeln Lynx 130 g/m²